

ענוס עוז: הר העצה הרעה

היה חושך. בחושך אמרה אשה: אני לא מפחדת. איש ענה לה: את מפחדת מאד. ואיש אחר אמר: שקט שיהיה.

אחר-כך נדלקו אורות עמומים בצדי הבמה, המסך נפתח, והיה שקט. בחודש מאי בשנת ארבעים-ושש, כאשר מלאה שנה אחת לנצחון בנות-הברית, ערך הוועד הלאומי נשף גדול באולם הקולנוע "אדיסון". הכתלים היו מקושטים בדגלי אנגליה והתנועה הציונית. בקדמת הבמה העמידו אגרטלים ובהם פרחי גלאדיולה, ותלו סיסמה מן התנ"ך: "יהי שלום בחילך, שלנה בארמנותיך".

מושל מחוז ירושלים טיפס אל הבימה בצעדים צבאיים גמרצים והשמיע נאום קצר. הוא שילב בנאומו הלצה מעודנת וגם קרא שורות אחדות מאת ביירון. אחריו קם משה שרתוק להביע באנגלית ובעברית את רחשי לבו של היישוב היהודי. בפינות האולם וליד הכניסות והבימה עמדו חיילים אנגלים אדומי-כומתות ובידיהם תת-מקלעים, מִפְּחַד המחותרת. מן היציע ניבט בישיבה זקופה הנציב-העליון סיר אָלן קנינגהם ועמו פמליה קטנה, גבירות וקציני-צבא. בידי הגבירות היו משקפות-תיאטרון. מקהלת חלוצים בחולצות כחולות השמיעה שירי-עמל. השירים היו רוסיים, ולא בהם גם לא בקהל לא היתה שמחה כי אם געגועים.

אחרי הופעת המקהלה הקרינו סרט על דהרת שריוניו של מונטגומרי במדבר המערבי. השריונים האלה העלו תמרות-אבק, רמסו בשרשרותיהם שוחות וגדרית-תיל, דקרו בחודי האנטינות שלהם את שמי-המדבר האפורים. והאולם נמלא רעמי תותחים וצהלת שירי-לכת.

באמצע הסרט עבר רחש קל ביציעי-הכבוד. לפתע נפסקה ההקרנה. באולם הודלקו כל האורות. מישהו הרים את קולו, ונשמעה גערה או פקודה גמרצת: היה צורך דחוף ברופא. בשורה מספר עשרים-ותשע קם אבא ועמד מיד על רגליו. הוא רכס את הכפתור העליון של כותנתו הלבנה, לחש אל הלל שישמור על אמא וירגיע אותה עד שיתבהר המצב, וכמו קופץ בחירוף-נפש אל תוך בית בווער פנה כרגע לפלס לו דרך אל מדרגות היציע.

התברר שהליידי ברומלי, גיסתו של הנציב העליון, חשה פתאום חולשה. היא היתה לבושה שמלה ארוכה לבנה וגם פניה היו לבנים. אבא הציג את עצמו בקיצור נמרץ בפני ראשי השלטון ובתוך כך הגיח את זרועה הרפה על כתפו. כמו קאוואליר אנין המוביל יפהפיה נרדמת הוליך אבא את הליידי ברומלי אל מלתחת הגבירות. שם הושיב אותה על שרפרף מרופד והגיש לה כוס מים קרים. שלושה פקידים אנגלים גבוהים בחליפות-ערב חשו אחריו הקיפו את החולה מימינה, משמאלה

ומאחריה ותמכו בראשה כאשר גמעה בכבדות לגימת־מים אחת. והיה קולונל ישיש במדי האוויריה אשר הוציא את מניפתה מתוך נרתיק־היד הלבן שלה, פרש בזהירות את המניפה והשיב על פניה רוח.

הליידי פקחה את עיניה היגעות. בכמו־אירוניה הסתכלה רגע בכל האנשים הטורחים סביבה. זקנה היתה מאד, גרומה, מחודדת כעוף צמא, אפה דק ומושחז, פיה קפוץ בהעוויה של עלבון ורשע.

"ובכן, דוקטור", פנה הקולונל אל אבא בקול חריף, "ובכן, מה יהיה עכשיו?" אבא היסס מעט, התנצל פעמיים, ופתאום הגיע לידי החלטה. הוא רכן והתיר באצב־עותיו הדקות והיפות את קישורי המחוך המהודק. אז הוטב לליידי ברומלי. כף־היד הצפודה שהיתה דומה לכרע־תרנגולת שבה היטיבה את אַמרת השמלה. בין השפתיים הקפוצות נבעה חריץ, מעין חיוך נשחת, היא שילבה את רגליה הזקנות וקולה בדברה היה נוקב ועויין, קול פח:

"זה רק האקלים".

אחד הפקידים הגבוהים אמר בנימוס:

"גברתי—".

אבל הליידי ברומלי התעלמה ממנו. בקוצר־רוח פנתה אל אבא: "התואיל בטובך, איש צעיר, לפתוח את כל החלונות. גם את זה. אני רוצה קצת אוויר. הנה, זהו נער נחמד".

היא דיברה כך אל אבא מפני שבכותנתו הלבנה שהיתה יורדת על מכנסי־החאקי, בצווארונו הפתוח, בסנדליו התנ"כיים, דומה היה בעיניה לנער־שירות ולא לרופא. שנות נעוריה עברו עליה בין קופים, גנים ומזרקות־מים בעיר ההודית בומביי. אבא ציית דומם ופתח חלון אחרי חלון.

אוויר־הערב הירושלמי בא פנימה ועמו ריחות כרוב, ארנים ואשפה. הוא הוציא מכיסו חפיסה קטנה של "קופת חולים", תלש בזהירות רבה את המכסה שהיה מסומן בקוקים קטועים והגיש לליידי טבלת אספירין. את המילה "מיגרנה" לא ידע אבא לבטא באנגלית ועל כן הגה אותה בגרמנית. אותה שעה ודאי זרחו עיניו הכחולות באור לבבי ואופטימי מאחרי משקפיו העגולים.

כעבור עשר דקות צייתה הליידי להחזירה אל מקומה ביציע־הכבוד. אחד הפקידים הגבוהים ושם בפנקסו את שמו של אבא ואת כתבתו וביטא הוקרה מאופקת. חייכו. היה היסוס קל. פתאום הושיט הפקיד את ידו והחליפו לחיצות־יד.

אבא פנה לשוב אל מושבו בשורה עשרים־ותשע בין אשתו לבנו. הוא אמר:

"לא קרה כלום. זה רק האקלים".

האורות באולם כבו. שוב נראה הגנרל מונטגומרי רודף את הגנרל רומל בלי רחמים על־פני כל המדבר. אש ותמרות־אבק מילאו את המסך, רומל נראה מקרוב נושך בחזקה את שפתיו, וברקע הריעה חמת־חלילים נלהבת עד סוף האקסטאזה.

לבסוף גוגנו ההימנונים, הבריטי והציוני. הנשף תם. התושבים יצאו מאולם "אדיסון" ופנו לשוב איש לביתו. על ירושלים נפלו פתאום דימדומי הערב. מרחוק נראו הרים

קירחים ועליהם, פה ושם, מגדל בודד. במדרונות הרחוקים היו בקתות פזורות. הסמטות רחשו צללים ואיושה. כל העיר נכבשה געגועים קשים. אורות-חשמל ראשו-נים עלו בחלונות. היתה ציפייה מתוחה כאילו בכל רגע עומד להישמע קול חדש. אבל רק הקולות הישנים נשמעו מכל עבר, גערת אשה, חריקת תריס, ציוחת חתול מיוחם בין פחי-האשפה באחת החצרות. ופעמון רחוק מאד.

מול החלון בחנותו הריקה עמד לבדו ספר בוכארי יפהפה בחלוק לבן, מגלח את סנטרו ושר. אותה שעה חצה את צומת-הרחובות ג'יפ-פטרול אנגלי ועליו מכונת-ירייה רתומה לשרשרות-כדורים מנחושת בוהקת.

אשה זקנה ישבה יחידה על שרפרף-עץ ליד כוך של מכשירי-כתיבה. שתי כפות ידיה המחורצות ככפות טייה נחו כבדות על ברכיה. אור-הערב האחרון הקיף את ראשה ושפתיה נעו דומם. מתוך הכוך דיברה אשה אחרת:

"סאיז א פושטע זאך, ס'איז א שלעכטע זאך".

הזקנה לא השיבה דבר. גם לא נעה.

ליד מעגילת ארנפרייז ניגש אל אבא קבצן אדוק, ביקש וקיבל מטבע של שני מיל, הודה לאלהים בזעם, קילל פעמיים את הסוכנות היהודית, ובקצה מקלו גירש חתול-רחוב.

ממזרח תכפו קולות הפעמונים, פעמונים גבוהים ופעמונים עמומים, פעמונים פרא-בוסלאביים, פעמונים אנגליקניים, פעמונים יוונים, פעמונים אתיופיים, רומאיים, ארמניים, כאילו הוכתה העיר במגיפה או בשריפה. אבל הפעמונים האלה לא התכוונו אלא לקרוא ללילה לילה. וגם רוח קלה באה מצפון-מערב, אולי מן הים, הרגישה מעט את צמרות עצי-הנוי החיורים שנטעה עיריית ירושלים במעלה רחוב מלאכי ונגעה לטובה בתלתלי הילד. ערב היה. עוף לא-נראה נתן קול מוזר ועקשני. בחגווי קירות האבן פרחו אזובים. חלודה פשתה בתריסי-הברזל הנושנים ובמעקות הגווזטרות. ירושלים עמדה שקטה מאד באור האחרון.

בלילה שוב התעורר הילד בהתקף של מחלת-הקצרת. אבא בא יחף לשיר לו שיר מרגיע: "גם טלה וגדי נרדם / גם אתה, עצום עיניים / שך הרוח ונדם / ישנה ירושלים".

לפנות בוקר צעקו התנים בוואדי לרגלי שכונת תל-ארזה. דייר-המשנה מיטיה החל ליבב בשנתו מעבר לקיר: "עזבו אותו! הוא עוד חי! יא ג'יי זנא-א'יו!" והשתתק. אחר-כך קראו תרנגולים רחוקים מפיוון שכונת סנהדריה ומעבר הכפר הערבי שועפאת. עם אור ראשון לבש אבא מכנסי-חאקי ארוכים, סנדלים, כותונת כחולה מגוהצת ולה כיסים רחבים, ויצא לעבודתו. אמא הוסיפה לישון עד שהחלו גשמים שכונות להכות בכל כוחן בפסתות ובמזרונים. אז יצאה ממיטתה בחלוק המשי, הגישה לילד ביצה רכה, דיסת-קוואקר, קקאו בלי קרום, וסרקה לו את תלתליו. הלל אמר:

"אני לבד. ודי".

זג זקן עבר ברחוב וצעק: "זג פרופרסיונאל! אמריקה! מתקן כל דבר!" והילדים צעקו אחריו: "משוגע!"

כעבור שלושה ימים הופתע אבא לקבל הזמנה זוגית מוזהבת לנשף־מאי בארמון הנציב־העליון שעל הר העצה הרעה. על גב ההזמנה כתב הלבּלר באנגלית כי הליידי ברומלי מבקשת בזאת להעביר אל הדוקטור קיפניס את רחשי־תודתה וכן את התנצ־לותה העמוקה, וכי סיר אלן עצמו הביע הערכה. אבא לא היה רופא ממש כי אם רופא־בהמות.

ב

הוא נולד וגדל בשלזיה. הנס ואלטר לבדאואר, הגיאוגרף המהולל, היה דוד־אמו. בנעוריו למד אבא במכון הווטרינארי בלייפציג והתמחה בעיקר במחלות בקר טרופיות וסוב־טרופיות.

בשנת שלושים־ושתים עלה לארץ־ישראל כדי ליסד חוות־בקר בהרים. עלם אדיב היה, שתקן, חדור תקוות ועקרונות. בחלומותיו ראה את עצמו משוטט בתרמיל ובמקל בין הרי הגליל, מגלה ומברא חלקת־יער בכוחות־עצמו ומקים לו במו־ידיו בקתת־קורות על שפת אחד הפלגים ולה גג משופע, עלייה ומרתף. הוא התכוון לכנס רועים ועדר־בקר, להרחיק גדוד מדי יום אל שדות־מרעה חדשים ומדי־לילה לשבת מוקף ספרים בחדר מלא ראשי־צבאים מפוחלצים ולחבר מחקר או פואימה גדולה.

שלושה חדשים התגורר בפנסיון במושבה יסוד־המעלה והיה מסתובב ימים תמימים לבדו מבוקר עד ערב בגליל המזרחי ומחפש את הג'אמוס בין בצות החולה. גופו הלך ורזה, הלך והשחים, ומאחרי המשקפיים העגולים דמו עיניו הכחולות לשני אגמים בארץ צפונית מושלגת. הוא למד לאהוב את שממת ההרים הרחוקים ואת ריח הקיץ: קוצים חרוכים, גללי עזים, אפר מדורות, רוח מזרחית מאובקת.

בכפר הערבי ח'לסה הזדמן לו צפר גרמני מתבודד מבאוואריה, איש ערירי ואדוק מאוד אשר האמין בכך ששיבת היהודים לארצם מבשרת את ישועת העולם והיה אוסף חומר לספר־מחקר גדול על ציפרי הארץ הקדושה. שניהם נהגו להרחיק גדוד עד בקעת מרג'־עיון, בהרי־נפתלי ובין בצות החולה. פעמים אחדות הגיעו בנדודיהם אל מקו־רות־הירדן הנידחים. שם היו יושבים כל היום בצל הצמחיה העבותה, קוראים יחדיו מן הזכרון שירים אהובים מאת שילר ומכנים כל חיה ועוף בשמם הנכון.

כאשר החל אבא לחשוש מה יהיה כשיתמעט הכסף שנתן לו דוד־אמו הגיאוגרף המהולל, החליט לבסוע לירושלים כדי לבחון אפשרויות מעשיות אחדות. הוא גפרד איפוא לשלום מן הצפר הבווארי המתבודד, אסף את חפציו המעטים, ובבוקר־סתיי בהיר הופיע במשרדו של הדוקטור ארתור רופין בסוכנות היהודית בירושלים.

מראייה ראשונה חיפב הדוקטור רופין את העלם השוּף והשתקן שבא אליו מן הגליל. הוא גם נזכר כי בנעוריו למד על הארצות הטרופיות מתוך אטלס הגדול של הגיאוגרף גראף לאנדאואר. כאשר פתח אבא בדברים ותיאר את תכנית חוות־הבקר בהרי הגליל, רשם הדוקטור רופין אי־אילו רשימות חפוזות על פתקים קטנים. אבא סיים את דבריו במלים:

"וזהו רעיון קשה מאד להגשמה, אבל נדמה לי שאין הוא בלתי-אפשרי".
הדוקטור רופין חיך בעצבות :

"לא בלתי-אפשרי, אבל קשה להגשמה. קשה מאד".

והוסיף וציין שתיים-שלש עובדות מרות.

הוא שיכנע את אבא לדחות לפי-שעה את הגשמת התכנית, ובינתיים להשקיע את כספו ברכישת פרדס צעיר ליד המושבה נס-ציונה, וכן לקנות בלי דיחוי בית קטן בשכונה החדשה תל-ארוזה, שהיתה גבנית והולכת בצפון ירושלים.
אבא לא התווכח.

כעבור ימים אחדים סידר הדוקטור רופין לאבא משרת וטרינר ממשלתי משוטט ואף הזמינו לקפה בביתו שבשכונת רחביה.

שנים אחדות היה אבא משכים קום לפני זריחת השמש ויוצא באוטובוסים מפויחים לנפת בית-לחם, לרמאללה, לסביבות יריחו, ללוד, משגיח מטעם הממשלה על הבקר הכפרי.

הפרדס ליד המושבה נס-ציונה החל להניב לו הכנסה צנועה, שאותה הפקיד, עם חלק ממשכורתו הממשלתית, בבנק אנגלו-פלשתינה. את ביתו הקטן בשכונת תל-ארוזה ריחט במיטה, שולחן, ארון ואצטבות. מעל לשולחנו תלה תמונה גדולה של דוד-אמו הגיאוגרף המהולל. הנס ואלטר לנדאוואר היה מביט אל אבא מגבוה במבט ספקני ובכמו תמיהה קלה. בעיקר בשעות הלילה.

בגודויו בכפרים אסף קוצים נדירים. ליקט כמה מאופנים וקצת חרסים עתיקים. סידר הכל במחשבה רבה. והמתין.

בינתיים ירדה שתיקה על אמו ועל אחיותיו בשלזיה.

עם חלוף השנים למד אבא לדבר מעט ערבית. למד בדידות. את הפואימה דחה לימים אחרים. מדי-יום למד דבר חדש על-אודות הארץ ויושביה, ולעתים גם על-אודות עצמו. עדיין ראה בחלומותיו חוות-בקר בגליל, אף כי המרתף ועליית-הגג נראו לו עכשיו מיותרים וכמעט גם ילדותיים. פעם אחת, בלילה, אמר בקול אל תמונת הדוד :
"נחיה ונראה. אני אדם עקשן לא פחות ממך. אתה צוחק, אבל לי לא איכפת. תצחק לך כל כמה שאתה רוצה. בבקשה".

בלילות לאור מנורת-שולחנו רשם אבא דפי יומן שבהם נתן ביטוי לחרדתו לאמו ולאחיותיו, לתלאות החמסינים, לאי-אלו זרויות קטנות של אחדים ממכריו, לטעם הגדודים בין כפרים שכוחי-אל. שירטט במלים זהירות כמה לקחים מקצועיים שלמד בעבודתו. העלה על הכתב מחשבות אופטימיות על התקדמות היישוב היהודי בארץ בתחומים שונים. גם ניסח אחרי מחיקות רבות שתיים-שלוש הערות בעד ונגד הבדידות. וכן תקוה מבוישת לאהבה אשר יום אחד אולי תתרחש גם לו. אחר-כך תלש בזהירות את הדף וקרע לקרעים קטנים. חיבר ופירסם בעתון "הפועל הצעיר" רשימה בזכותה של שתיית חלב-עזים.

פעמים בא לפנות-ערב אל בית הדוקטור רופין בשכונת רחביה ושם כיבדו אותו בקפה ובעוגות-קרם. או מבקר היה אצל בן-עירו הפרופיסור הישיש יוליוס ורט-היימר, שאף הוא התגורר ברחביה לא הרחק מבית הדוקטור רופין. מרחוק נשמעה לפעמים נגינת-פסנתר עגומה, עקשנית, כמו תחנוני גאווה נואשת. מדי-קיץ בערו הסלעים במדרון ומדי-חורף התעטפה ירושלים ערפל. פליטים וחלוצים הוסיפו להגיע ממקומות שונים ומילאו את העיר תוגה ותמהון. אבא קנה ספרים מידי כמה מן הפליטים האלה, בהם ספרים ריחניים בכריכות-עור ובכותרות-זהב, וכפעם-בפעם התחלף בספרים עם הדוקטור רופין או עם הפרופיסור הישיש יוליוס ורטהיימר, שנהג לקדם את פניו בחיבוק מהיר ומבויש.

לפעמים היו הערבים משקים אותו עסיס-רימונים צונן באחד הכפרים. יש שהיו מנשקים את כף ידו. הוא למד לשתות מים מפד-חרס נטוי ומוגבה בלי לגעת בשפתיו בפי הכד. פעם אחת נתנה בו אשה מרחוק מבט-גחלים אפל, והוא נרעד כולו ומיהר להסב את עיניו.

ביומנו כתב כך :

"אני גר בירושלים שלש שנים ומוסיף להתגעגע אליה כאילו הייתי עדיין סטודנט בלייפציג. הלא יש כאן מעין פרודקס. ובכלל", הוסיף אבא ורשם ביומנו עוד כמה משפטים מהורהרים וסתומים קצת, "בכלל, יש הרבה מאד סתירות. אתמול בבוקר בכפר ליפתא מוכרח הייתי להרוג בחיפזון סוס בריא ויפה מפני שהפרחחים שפכו את עיניו במסמר בלילה. אכזריות לשם אכזריות היא בעיני ענין תפל ומיותר עד מאד. בו-בערב, בקיבוץ קריית-ענבים, ניגנו החלוצים בגראמופון סוויטה מאת באך עד שהתעוררו רחמים רבים על החלוצים האלה, על הסוס, על באך, על עצמי. וכמעט שהופיעו דמעות. מחר הוא יום-הולדת-המלך וכל עובדי המחלקה יקבלו תשורה ממשלתית אחידה. סתירות יש הרבה. וגם האקלים לא קל".

ג

אמא אמרה :

"אני אלבש את השמלה הכחולה עם המחשוף המשולש ואהיה האשה היפה ביותר בנשף. אנחנו גם נזמין טקסי מיוחד".

אבא אמר :

"ולא תשכחי לאבד שם נעל קטנה".

הלל אמר :

"אני גם".

אבל ילדים אינם נלקחים לבגש-מאי בארמון הנציב העליון. גם לא ילדים טובים. גם לא ילדים נבונים למעלה מכפי גילם. והנשף ודאי לא יסתיים לפני חצות הלילה. לכן יבלה הלל את הערב אצל השכנה הפסנתרנית מאדאם גברובה ובת-אחותה ליוזוב, שקראה לעצמה בשם בנימינה אבן-חן. שם ינגנו לו בגראמופון, שם יאכילוהו ארוחת-ערב, ירשו לו לשחק מעט באוסף בובות-העמים וישכיבו אותו לישון.

הלל ניסה להתווכח:

"אבל אני עוד צריך לתת תשובה לנציב-העליון, שיידע מי צודק".

אבא השיב בסבלנות:

"אנחנו צודקים והנציב-העליון ודאי יודע זאת בלב, אבל הוא מחויב למלא את רצון המלך".

"המלך הזה אני לא מקנא בו כי הוא עוד יקבל עונש גדול מאלוהים וגם הדוד מיטיה קורא לו המלך כדרלעומר מארץ אלביון ואומר שמהמחותרת יתפסו אותו ויוציאו אותו להורג בעד כל מה שהוא עשה לשארית-הפליטה", אמר הילד בנשימה אחת ובהתלהבות. אבא, מתון ומדייק במלים, ענה:

"הדוד מיטיה לפעמים מגזים מעט. מלך אנגליה הוא לא כדרלעומר כי אם ג'ורג' הששי. אחריו תעלה כנראה על כיסא-המלוכה אחת מבנותיו מפני שאין לו בן. להרוג אדם שלא מתוך הגנה-עצמית, זהו מעשה-רצח. ואתה, הוד-מעלת הלל הראשון, לך עכשיו לגמור את הקקאו שלך. ואחר-כך לשפשף שיניים".

אמא, סיפת-ראש בין שיניה ובשתי ידיה שני עגילי ענבר, העירה:

"המלך ג'ורג' הוא איש רזה וחיור מאד. ויש לו תמיד פנים עצובים".

בסוף כיתה גימ"ל הדפיס הלל במכונת-הכתיבה של אבא מכתב בשלושה העתקים ושלח שנים מהם אל המלך בלונדון ואל הנציב-העליון: "ארצנו שייכת לנו גם לפי התורה וגם לפי הצדק. בבקשה, תצאו מיד מארץ-ישראל ותחזרו לאנגליה לפני שיהיה מאוחר מדי".

ההעתק השלישי עבר מיד ליד בין השכונות הנרגשות. הפסנתרנית מאדאם יברובה אמרה: "ילד משורר!" בת-אחותה ליובוב בנימינה הוסיפה: "ואיזה תלתלים! העתק אחד מוכרחים לשלוח אל הדוקטור וייצמן, שתהיה לו קצת נחת". המהנדס בז'וזינסקי היה סבור כי לא טוב להגזים, ממלים יפות אין בונים חומה. ומאת ג'ראלד לינדלי, מזכיר, נתקבלה תשובה קצרה על גליון ממשלתי: "מכתבך זכה לתשומת-לב ראויה. אנו ערים תמיד לדעות האזרח. שלך בנאמנות".

ואיך בער הגיראניום בגינה באור-הקיץ הכחול. איך נתפס האור הזה באצבעות עלנת התאנה בחצר והיה נשבר ביניהן לרסיסים עצבניים. איך פרצה השמש בבוקר בבוקר מאחרי הר-הצופים להטריף את כל העיר וכיפות הזהב והכסף היו פתאום של אש וסנוורים. איך עם השמש המון ציפרים צווחו חדנה או ייאוש.

מרוב-הפח היה אוגר חום ומתוק לאצבעות בבוקר. לבן ונעים לכפות-הרגליים היחפות היה החצץ הנקי שפיזר אבא לאורך המשעול המתפתל לו במורד ממדרגות המרפסת עד הגדר עד התאנה עד סוף הגן.

הגן היה לא גדול, הגיוני, מטופח בלי פשרה: חלומות אבא שקרמו ערוגות רבועות או מלבניות בין בהרות-הסלעים, אי בודד של תבונה שפויה ומוארת בלב מרחבי הפראות, טרשים, גיאיות מעוותים, רוחות הח'מסין.

ומסביב היתה שכונת תל-ארזה, חופן בתי-אבן חדשים פזורים לנפשם על-פני גבעה

מקרית. הנה יבואו ההרים הגדולים בלילה לאסוף לעצמם הכל בדומיה, את הבתים, את השתילים המהססים, את התקוות, את דרך-העפר. עדר עזים ערביות יעלה ללחך ולרמוס פריזנטמות, גרקיסיים, פרחי לוע-האריה, התחלות קלושות של דשא כאן ושם. והרועה בלי נייע דומם יעמוד מביט בעזים הטורפות האלו ויהיה דומה אולי לברוש שרוף.

הלל ראה כל היום את רוכסי ההרים הריקים מכל עבר. חש היה לפעמים איך בשטף התכלת העליזה כבר מצטבר והולך אי-שם בגיאיות לא-נראים הסתיו. הסתיו יבוא. האור ידעך ויאפיר. עננים נמוכים ייאחזו בהרים. הוא יטפס בענפי התאנה עד הצמרת ומשם יוכל אולי לראות באור הסתיו את הים והמדבר, את האיים בקרעי העננים, את היבשות המסתוריות שעליהן סיפר לו אבא לפי הסדר ואמא סיפרה עליהן בדמעות-געגועים.

אבא נהג לומר שהארצות היפות הקיאו אותנו מתוכן בשנאה עיוורת ועל כן נבנה לנו פה ארץ יפה שבעתיים. אבל אמא היתה מכנה את הארץ בשם חצר אחורית ואומרת שלעולם לא יהיו כאן נהר, קתידראלה ויערות עבותים. הדוד מיטיה, דייר-המשנה, היה מגחך מבין שיניו המקולקלות ופולט מלים רסוקות על חבלי-לידה, חבלי-גסיסה, ירושלים ההורגת את נביאיה, קללת-אלוהים על בת-בבל השדודה. הוא היה גם צמחוני.

הלל לא הבין מתוך הדברים האלה אם מיטיה תומך בדעתו של אבא או בדבריה של אמא, מה שאמרה אמא נראה להלל מיותר, והוא היה יורד אל קצה הגן כדי להתחבא בין ענפי התאנה ולגחש את ריח הסתיו. הסתיו יבוא. צער הסתיו ילווה אותו לבית-הספר, לשיעורי הנגינה אצל מדאם יברובה, לספריית-ההשאלה "פדויי ציון", אל מיטתו בלילה, אל חלומותיו. סערת-גשם תשתולל לה בחוץ והוא יחבר רשימה לעתון-הכיתה. המלים "יערות עבותים", שבהן השתמשה אמא כשרצתה להעליב את הארץ, היו מהלכות עליו קסם מזור וסגריירי.

ד

הלל היה ילד סגלגל ורופף. בקצה הגן מאחורי התאנה או למעלה בין ענפיה היה לו מקום-מחבוא שאותו כינה בשם "מחבואה". שם הוא רגיל להסתתר ולאכול בגניבה ממתקים דביקים שנתנה לו אחת הנשים. ושם המחשבות והדמיונות על אפריקה, על מקורות הנילוס, על האריות ביערות-העד.

בלילות הוא מתעורר בהתקפים של מחלת-הקצרת. ביחוד בימי תחילת הקיץ. הוא מחרחר, נשנק, רואה מבעד לחווקי התריס איך הדבר הלבן והמבעית מגחך אליו נוראות, ומתחיל לבכות. עד שמופיע אבא ובידו פנס קטן לשבת בקצה המיטה ולשיר לו שיר מרגיע. דודות שכנות וגננות אוהבות את הלל בנישוקים רוסיים, בהתמוגגות פולנית, קוראות לו בשם "דובדבן". לפעמים הן משאירות על לחיו או על פיו כתמי שפתונים דשנים. הנשים האלה הן עבות ורגשניות. ארשת-פניהן כמו תלונה חריפה:

החיים לא התייחסו אלי בעדינות המגיעה לי.

הפסנתרנית מאדאם יברובה ובת-אחותה ליובוב שקראה לעצמה בשם בנימינה אבן-חן, בנגינתן הנחרצת, נראו כממאנות מתוך אצילות להשיב לחיים כגמולם. הגברת וישניאק מבית-המרקחת היתה מתמרמרת באזני הלל ואמרת שילדים קטנים הם התקוה היחידה של העם היהודי, ושלה-עצמה בפרט. לפעמים מתעטף הלל היראהורים או צער, ואז הוא משובב את לבן במשפט מתוק:

"החיים הם מעגל. כולם מסתובבים".

ומתעוררת התרגשות.

אבל הילדים בשכונת תל-ארזה רגילים לקרוא לו בכינוי המכוער "ג'לי". ילדות רוזת ורעות, ילדות מזרחיות ארסיות, אוהבות להטיח את הלל ארצה על ערימת החצץ ולמשוך לו בשערו הבהיר. על צווארון של הילדות האלה תלויים מפתחות וקמיע. להן ריח נוקב: בטנים זיעה סבון וחלנה.

הלל מחכה תמיד בשתיקה עד שהן מואסות בו ובתלתליו. אז הוא קם, מנער את מכנסי ההתעמלות הקצרים ואת גופיית-הטריקו מאבק החצץ, נשימתו מתקצרת, עיניו מלאות דמעות, הוא נושך את שפתיו בשיניו ומתחיל לסלוח. מה-נשגבת בעיניו הסליחה: הן הילדות האלו אינן מבינות מה הן עושות, להן ודאי אבות קשי-יום ואחים גדולים בעולם הפשע או הכדורגל, אמותיהן ואחיותיהן אולי יוצאות עם חיילים אנגלים. גורא הוא הדבר, להינלד ילדה מזרחית. ולאחת מהן אף התחילו לצמוח שדיים מתחת לגופייתה המיוזעת. הלל מתחשב, סולח, מתמלא אהבה אל עצמו על כוחו להבין ולסלוח.

אחר-כך הוא בורח אל בית-המרקחת של הגברת וישניאק ובוכה מעט, לא בגלל הסריטות כי אם בגלל גורלן המר של הילדות ההן ובגלל גודל-נפשו שלו. הגברת וישניאק מנשקת אותו. מנחמת בממתקים דביקים. מספרת על טחנת-הקמח לשפת הנחל הכחול, שהיתה והנה כבר איננה. הוא מספר לה במלים נבחרות על חלום שראה בלילה, מפרש בעצמו את החלום, משאיר אחריו רושם ענוג ופיזי ופונה ללכת לנגן בפסנתר באפולולית ביתן הלא-מאורר של מאדאם יברובה ובנימינה. את הלטיפות שקיבל מן הגברת וישניאק מחזיר הלל לבטהובן-הברונוזה הגאה שעל השידה. הלא גם להרצל בילדותו קראו ברחוב משוגע. ולביאליק הרביצו כולם.

בערב לפני השינה נוהגים להזמין את הלל בפיג'אמה אל חדר אביו. החדר הזה נקרא בשם "קאבינט". יש בו אצטבות ספרים, מכתבה, תיבת-זכוכית ובה מאובנים וחרסים עתיקים, ועל הכל נשקף בספקנות מתוך תצלום חום הגיאוגרף המהולל הנס ואלטר לאנדאואר.

עליו להשמיע באזני האורחים משפט נבון אחד או שנים. הוא מנושק וגשלח לחדרו לישון. מעבר למסדרון נשמעים מפי המבוגרים דברי התמוגגות והוא במיטתו מתמוגג עמו ומתחיל לפנק באצבעותיו את אברו הזעיר מבעד למיפתח מכנסי הפיג'אמה. אחר-כך, בחושך, מגיעים לאזניו צלילי הצ'לו הגלמוד של ליובוב בנימינה והוא

נמאס על עצמו פתאום. קורא לעצמו בשם "ג'לי". מתמלא צער על כל האנשים והנשים. ונרדם ברחמים.
 "ס'איז א מענטש", אומרת הגברת וישניאק, "פיקת, שייגן, שד. אזוי וי די גאנצע משפחה".

מעבר לגדר הנמוכה שבנה אבא מעמודי ברזל ומרשתות ישנות וצבע בצבעים בהירים התחילה אדמת-ההפקר. היו מגרשים זרועי-גרוטאות, אבק, ריח קוצים, ריח גללי צאן, והלאה הוואדי ומאורות התנים והשועלים, ועוד הלאה למטה החורשה הריקה שבה מצאו פעם הילדים עצמות חייל תורכי מכורסם בתוך ערימה של שרידי מדים מצחינים. ושם מדרונות-בתה שורצי לטאות מהירות והנחש ואולי גם הצבוע בלילה ומאחרי הוואדי הזה גבעות טרשיות ריקות ועוד ואדיות אחרים שבהם ערבים עטופי עבאיות והם ועדריהם משחרים כל היום. מרחוק היו עוד ועוד הרים זרים וכפרים זרים עד קצה הארץ, צריחי מסגדים, שועאפת, גבי-סמואל, פרוורי העיירה רמאללה, יבבת מואזין טרופה ברוח עם דימדומי הערב, נשים אפלות, נערים גרוניים וערמומיים עד להשחית. ואיזה משב דק של כוונה רעה, רחוקה, סבלנית עד בלי די, רואה אותך תמיד ולא נראית.

אמא אמרה :

"בזמן שאתה, הנס, תרקוד כמו דובון עם הליידי הזקנה שריפאת, אני אשב לבדי בשמלה הכחולה שלי על כורסת-קש בקצה הוויראנדה, אשתה מארטיני בלגימות קטנות ואצחק לי. אבל אחר-כך אקום גם אני וארקוד פתאום עם מושל ירושלים או עם סיר אָלן עצמו. אז יגיע תורך לשבת שם לבדך בצד ולא יהיה לך שום חשק לצחוק".

אבא אמר :

"הלא הילד שומע אותך ומבין בדיוק".

והלל אמר :

"אז מה יש".

מאת השכן האינז'ינר בז'ינגסקי שאל אבא לכבוד הנשף חליפת-ערב אנגלית מתוצרת חרושת-הטקסטיל "שצ'ופאק" בעיר לודו. אמא ירבה כל הבוקר על המרפסת המוצלת והתאימה את החליפה למידותיו.

בצהריים מדד אבא את החליפה מול הראי, משך בכתפיו והעיר :
 "אבסורד".

אמא אמרה בצחוק :

"הלא הילד שומע אותך ומבין הכל".

הלל אמר :

"מה יש, אבסורד זה לא מלה גסה".

אבא אמר :

"שום מלה בפני עצמה אינה גסה. גסות־הרוח היא בדרך כלל מאחרי המלים או ביניהן".

ואמא :

"גסות יש כאן בכל דבר. אפילו ברעיונות העמוקים שלך שאתה מכניס להלל לראש. אפילו בהערות שלך. וגם זה אבסורד".
אבא שתק.

בעתון "דבר" כתוב היה אותו בוקר כי מדיניות הספר הלבן ניצבת לפני שוקת שבורה. את הביטוי "שוקת שבורה" אימץ הלל בדמיונו וראה כמו במוחש. מיטיה, דיירי־המשנה הצמחוני, יצא יחף מחדרו אל המטבח להכין לעצמו כוס תה. הוא היה בחור גבוה, שחוף, ולו שער קלוש. כתפיו היו שמוטות תמיד וצעדיו קטנים ועצבניים. הרגל מוזר היה לו לנשוק בשיניו פתאום את קצה צווארון כתנתו וגם ללטף בזעף את כל החפצים הדוממים שבדרכו, שולחן, מעקה, אצטבה, סינרה של אמא התלוי על וו במטבח. והיה מתלחש עם עצמו. האינז'ינר בוז'ינסקי היה טוען בחימה כי יום אחד עוד יתברר שמיטיה זה הוא קומוניסט מסוכן בהסוואה. אבל אמא התנדבה מרצונה לכבס ולגהץ לו את בגדיו המעטים, יחד עם בגדי המשפחה.

כאשר דישדש מיטיה אל המטבח החל לנופף בידו לשלום לכל עבר כאילו המון־אדם לפניו. פתאום נתקל מבטו במלים "שוקת שבורה" שבכותרת הדף הפנימי של "דבר" על שעוונת השולחן במטבח. הוא גיחך בשיניים מקולקלות וסינן בועם: "איזו טינופת".

אחר־כך חבק את הכוס הלוהטת בשתי כפותיו הגדולות והחיוורות, שב בצעדים נרגזים אל חדרו וסגר ונעל אחריו את הדלת.

אמא אמרה ברוך :

"כמו כלב עזוב".

אחרי שתיקה קטנה מצאה להוסיף :

"חמש פעמים ביום הוא מתרחץ ואחרי כל רחצה הוא מתבשם ובכל זאת יש ממנו תמיד ריח לא טוב. צריך היה למצוא לו איזו בחורה. אולי איזו עולה חדשה ממשק־הפועלות, עניה אבל נחמדה. אתה, הנס, לך להתגלח עכשיו. והלל—להכין שיעורים. מה אני עושה כאן בבית־המשוגעים הזה".

ה

היא באה בנעוריה מווארשה ללמוד היסטוריה קדומה על הר־הצופים. כעבור פחות משנה התיאשה מן הארץ ומן השפה. ניוטה אחותה הגדולה מניו־יורק שלחה לה כרטיס־הפלגה מחיפה לאמריקה באניה "אורורה". ימים אחדים לפני מועד נסיעתה הפגיש אותה הדוקטור רופין עם אבא, הראה לו את האקווארלים היפים מעשה־ידיה והביע בגרמנית את צערו על שהנה הגברת גם היא עוזבת אותנו, גם היא מוצאת את הארץ קשה־מנשוא ומפליגה לאמריקה מרוב אכזבה.

הגס קיפניס הביט רגעים אחדים באקווארלים, הצפר הגרמני המתבודד שעמו הרחיק לנדוד עד מקורות הירדן עלה פתאום בהיהוריו, הוא נגע באצבעות עדינות בשולי אחד האקווארלים, אסף במהירות את ידו ומצא להעיר דבר־מה על בדידות וחלומות בכלל ובירושלים בפרט.

אמא חייכה אליו כאילו שבר בטעות אגרטל יקר.

אבא ביקש סליחה, נבוך והשתתק.

בידי הדוקטור רופין היה אותו ערב כרטיס זוגי לקונצרט קאמרי של תזמורת־פליטים חדשה. בשמחה ויתר על הכרטיס לטובת הזוג הצעיר: ממילא לא יוכל ללכת לקונצרט מפני שמנחם אוסישקין שב לפתע ארצה לפני יום־יומיים, וכדרכו מיהר לזמן לערב זה התיעצות בהולה.

אחרי הקונצרט טיילו מעט ברחוב הנסיכה מרי. חלונות־הראנה היו מקושטים ומוארים ובאחד מהם השתחוותה בובה אוטומטית קטנה. לרגע דומה היתה ירושלים לעיר אמיתית. אדונים וגבירות טיילו שלובי־זרוע, וכמה מן האדונים עישנו סיגריות מתוך קני־עישון קצרים. אוטובוס נעצר לידם ונהג במכנסים קצרים חיך ואמר: "בבק־שה", אך הם לא ביקשו לנסוע. טנדר צבאי נושא מכונת־ירייה שעט במורד הרחוב. ומרחוק צילצל פעמון. הסכימו שניהם כאחד כי בעיר ירושלים יצוק איזה קסם קשה. אחר כך הסכימו ביניהם לשוב ולהיפגש למחרת ולאכול יחד גלידה עם תות־שדה בקפה "ויכל".

אל שולחן סמוך הסבו הפילוסוף בובר והסופר עגנון, ומפני שדעותיהם נחלקו הציע עגנון כמתבדח לשאול את פי הנוער. אבא העיר אפוא דבר־מה, ודאי היתה זו הערה שנונה ועדינה מפני שבובר ועגנון צחקו שניהם וגם החמיאו בחן לבת־לוויתו. אותו רגע אולי אורו עיניו הכחולות של אבא מאחרי המשקפיים העגולים ותוגתו זרחה סביב שפתיו.

כעבור תשעה־עשר יום הכריזו הנאצים בגלוי על הרחבת צבאם. באירופה היתה מתיחות. האגיה "אורורה" לא הגיעה מעולם לחיפה כי אם שינתה את מסלולה והפליגה לאיים האנטיליים.

אבא קבע פגישה עם בן־עירו, הפרופיסור יוליוס ורטהיימר, שפרש עליו את חסותו מאז עלה אבא לארץ־ישראל. ביקש להיוועץ עם הישיש בעניין פרטי. נבוך היה, אשם, עקשן, והסתבך מאוד במלים. הפרופוסור ורטהיימר הקשיב לדברי אבא בחרדה שקטה. אחר־כך סילק את חתוליו מן החדר וסגר אחריהם את הדלת. כאשר נשאו שניהם לבדם הזהיר הפרופיסור את אבא ברמיזה לבל ייקלע חלילה לסתירות בחייו האישיים. והנה, דווקא הדברים האלה הביאו את אבא לידי ודאות פנימית שאכן אירעה לו סוף־סוף אהבה.

רות והגס התחתנו בירושלים ביום שבו הכריז היטלר בנירנברג כי פניו מועדות לשלום ולהבנה והמלחמות נתעבות בעיניו עד מאד. בחתונה השתתפו פקידי המחלקה הווטרינארית ובהם שני ערבים נוצרים מבית־לחם, משפחת רופין, פליטים וחלוצים.

שכנים אחדים מתל-ארזה וכן סטודנט-מהפכן רזה מהר-הצופים שלא גרע את עיניו הנוערות מיפיה של הכלה והוא שבירך בשם חוג הידידים והבטיח כי סוף הצדק לנצח ובמו-עינינו נינכת. אבל הסטודנט הזה קילקל את רושם דבריו מפני שלאחר הנאום השתפר כמעט כליל משתיית בקבוק אחד של בירה וכינה את החתן ואת הכלה בשמות "בורז'וי" ו"ארטיסטקה". הקרואים התפזרו ואבא שכר טקסי כדי להסיע את מעט חפציה של אמא מחדרה הדל בשכונת נווה-שאנן אל הבית שהכין וטיפח זה כמה שנים בשכונת תל-ארזה.

שם, בשכונת תל-ארזה, בבית-האבן הקטן מול הוואדיות והטרשים, נולד להם לאחר שנה אחת ילד בהיר.

כאשר שבו אמא והתינוק מבית-החולים החווה אבא תנועת-יד, הקיף במבט נלהב את נחלתו הקטנה וכך אמר:

"בינתיים זהו פרוור גידח. בגינה שלנו צומחים רק שתילים קטנים. כל היום מכה השמש בתריסים. אבל עם השנים יצמחו העצים ויהיה לנו הרבה צל. הענפים יכסו את הבית. מטפסים יעלו על הגג וגם על הגדר סביב-סביב, ופרחי-שעונים יפרחו. תהיה כאן פינת-חמד כאשר יגדל הלל ואנחנו נזקין לנו יחד. נעשה גם סוכת-גפנים ובתוך הסוכה הזאת תוכלי לשבת לך כל היום כל הקיץ ולצייר אקווארלים יפים. אולי גם פסנתר יהיה. יקימו בית-תרבות, יסללו כביש, השכונה תתחבר אל העיר, ובירושלים תהיה ממשלה עברית עם צבא עברי. הדוקטור רופין יהיה מיניסטר והפרופיסור בובר יהיה נשיא ואולי מלך. ייתכן שאני אנהל בבוא היום את המשרד הווטרינארי. ומכל הארצות יבואו עולים חדשים".

פתאום גכלם מאד על נאומו זה, ובפרט התחרט על כמה מן המלים שבחר להשתמש בהן. צער פתאומי רעד סביב שפתיו והוא הוסיף במהירות ובקול מעשי:

"פואזיה. פילוזופיה. פינת-חמד עם סוכת-גפנים פתאום. עכשיו אלך להביא בלוק קרח ואת תשכבי לנוח כדי שבערב לא תהיה לך שוב מיגרנה. כמה חם".

אמא פנתה להיכנס הביתה. על-יד מדרגות המרפסת נעצרה והביטה ברחמים רבים אל הפחית החלודה שבה הובאו שתילי הגיראניום. היא אמרה:

"לא יהיו פרחי-שעונים. יהיה שטפון. או מלחמה. כולם ימותו".

אבא לא השיב מפני שהרגיש כי המלים האלה אינן מכוונות אליו וגם לא היו צריכות בשום-פנים להיאמר.

מכנסי-החאקי הקצרים שלו היו יורדים לו כמעט עד ברכיו. בין ברכיו לסנדליו נראו רגליים שזופות רוזת וחלקות. מאחרי משקפיו העגולים היתה על פניו ארשת של

הכרת-טובה תמידית או של הפתעה קטנה ונעימה. וברגע מבוכה רגיל היה להגיד:

"אינני יודע. לא כדאי לדעת הכל. יש כל מיני דברים בעולם שמוטב פשוט לעזוב אותם לנפשם".

ו

באלבום של תצלומי נעוריה מופיעה אמא כך : גימנאזיסטית בלוגדינית ולה כמו יופי סתווי מופנם. באצבעותיה כובע לבן רחב-שוליים. על גדר מאחריה שלש יונים וגם איזה סטודנט פולני משופם יושב על אותה גדר וצוחק צחוק גדול.

בנעוריה נחשבה הקריינית הטובה ביותר בין תלמידי הגימנסיה הלאומית. כבר בהיותה ילדה כבת שתים-עשרה הוסבה אליה תשומת-לבו הנרגשת של המורה הוותיק לספרות העם. ההומאניסט המזדקן, סיפרה אמא, היה נפעם מאד לשמע דיקלומיה הענוגים מן השירה הפולנית הלאומית. "קולה של רות", נהג הפידאגוג להכריז בהתלהבות צרודה, "הוא הד לרוח השירה המפכה לנצח בין פלגים באחו". ומפני שהיה בעיני עצמו גם פייטן אבוד, יש וגברו עליו המון רגשותיו והיה מוסיף ואומר: "אילו ידעו האיילות לשיר ודאי שרות היו כמו רות הקטנה".

כאשר חזרה אמא על המשפט הזה היתה צוחקת, מפני שההשוואה נראתה לה מופרכת. ולא מצד "שיר האיילות" כי אם מצד נטיות-לבה באותם הימים: הן כלל לא ידעה לשיר. רגשי חיבתה היו נתונים אותו זמן לחיות-בית קטנות ונקיות, לאנשי-שם ובהם הוגי-דעות וציירים ידועים, לריקודים, לשמלות-תחרה ומטפחות של מלמלה דקה, וגם לחברותיה העניות אשר להן לא היו לא שמלות-תחרה ולא מטפחות-מלמלה. היא אהדה גם את מופי-הגורל שנפגשו בדרכה בילדותה: החלבן, הקבצן, סבתא גיטל, המשרתות והאומנת, ואפילו משוגע-הרובע. בתנאי שלא יגולו הייסורים את צורתם החיצונית ובתנאי שיהיו אלה מופי-גורל מילאנכוליים ולהם הליכות נכלמות ונוגעות אל הלב, כמודים באשמתם ומשתדלים לחזור בתשובה.

היא תירגמה מפולנית חיבור שכתבה ביום-הולדתה החמישה-עשר. העתיקה לנקי בכתיבה תמה ופקדה על הלל לקרוא באזניה בקול: "הים הכחול מרשה לקרני-השמש לשאוב את מימיו, לעשות מהם עננים הדומים לצמר-גפן מלוכלך, להמטיר גשם שוטף על פני הרים, שפלות ואחו-אבל לא על המדבר המכוער-הן לבסוף נקווים כל המים ומחויבים לחזור אל הים. לחזור אליו בלטיפה".

פתאום התמלאה כעס, חטפה את הדף מידי הילד וקרעה לגזרים קטנים: "נגמר!" קראה בפאתוס נואש, "נגמר! מת ודי! אבוד!"

בחוץ היתה אז שבת ירושלמית חרפית שטופת-רוח, מוצלפת עלים מתים. בבית הקטן בשכונת תל-ארוזה בער תנור-הנפט באש כחולה. תה ותפוזים היו על השולחן וכן אגרטל מלא פרחי כריזאנטימה. לגובה שני קירות התנשאו אצטבות ספריו של אבא. צל נפל עליהן. מן הוואדי צעקה הרוח. ערפילים נגעו בחלון מבחוץ והזכוכית נרעדה. בכמו לעג מר וחרישי היתה אמא מספרת על ימי-נעוריה בווארשה, על שיט במורד הוויסלה, על משחקי-הטניס בבגדים לבנים, על גדוד הפרשים השביעי שעבר במצעד מדי יום-ראשון לאורך השדרות. יש שפנתה פתאום אל אבא וקראה לו בשם דוקטור זיכל במקום לקרוא לו דוקטור קיפניס, הנס, חנן.

אבא היה מניח את אצבעותיו הדקות והיפות על חלקת מצחו הגבוה, לא מופתע, לא נעלב, מחייך היה בשתיקה לזכר ההערה השנונה שהשמיע פעם בקפה זיכל באזני הסופר עגנון והפילוסוף בובר. מאד נהנו שניהם, התיעצו עמו על טיבה של הגלידה בתות־שדה ואף החמיאו בחן לבת־לווייתו.

כשהיתה אמא כבת שש־עשרה הרשתה לטאדיאוש יפה־התואר לנשקה ליד מעקה הגשר: תחילה על מצחה, כעבור זמן—על שפתיה, אבל יותר מכך לא הרשתה לו. הוא היה צעיר ממנה בשנה וחצי, נער ישר והדור, פניו נקיים מפצעיי־בגרות, מצטיין בטניס ובריצה למרחקים קצרים. פעם אחת הבטיח לה שיאהב אותה לנצח. אבל הנצח נראה לה באותם הימים כמעגל לא־גדול, שטוף אור נעים, והאהבה כמו משחק טניס בבוקר יום־חג כחול.

אביו של טאדיאוש יפה־התואר נפל בקרב על חירות פולניה. וגם היתה לו בחייו גומת־חן מתוקה וחולצות ספורטיביות לבש כל ימי הקיץ. מאד אהבה אמא לנשק פתאום להלל על גומת־החן שלו ולהגיד: "כזאת. בדיוק".

מדי שנה ביום־האומה היו רות וטאדיאוש עומדים שניהם על בימה מקושטת ברחבת הגימנסיה. מעליהם נפרשו ענפי ערמונים זקנים כמו חופה מאושת. תפקידו של טאדיאוש היה להדליק אש בלפיד השיחרור אשר למענו הקריב אביו את חייו. התלמידים והמורים היו קופאים במיסדר בעמידת־דום מתוחה, הרוח בידרה את דגלי הריפובליקה—לא לגעת בתצלום באצבעות—ורות היתה מדקלמת את שורותיו הנצחיות של המשורר הלאומי. בכל מגדלי הכנסיות צילצלו פעמוני החג עד קצווי העיר וארשה. ובלילה במסיבה בבית מנהל האופירה הרשו לה הוריה להיעתר ולרקוד ואלס אחד עם הגנרל גוֹז'ינסקי עצמו.

אחר־כך פרצה הציונות. טאדיאוש יפה־התואר הצטרף אל חוג הנוער הלאומי, ומפני שסירבה לבלות עמו סוף־שבוע אחד אצל דודתו בכפר מצא לשלוח לה פתק נתעב: "ז'דובקה. חייקה". פתאום נפטר ממחלת־הכבד גם המורה הזקן שאהב להשתמש בביטוי "שירת האיילות". ושני הוריה בחודש אחד. רק התצלומים החומים נשאר לה למזכרת, תצלומים על קרטון עבה וסביבם עיטורי־חן.

ניוטה אחותה הגדולה מיהרה למצוא לעצמה מין רופא־נשים אלמן בשם אדריאן שטאוב והתחתנה ונסעה עמו לניו־יורק. ואמא באה לארץ־ישראל ללמוד היסטוריה קדומה על הר הצופים. חדר קטן שכרה לה בסוף העולם בשכונת נווה־שאנן. ניוטה שטאוב שלחה לה מדי חודש קיצבה צנועה. באותו חדר אהבה כמה אנשים מופלאים וביניהם, במשך חג־חנוכה אחד, המשורר הנסער אלכסנדר פן.

כעבור שנה התאכזבה מן הארץ ומן השפה והחליטה לנסוע לניו־יורק אל אחותה ואל גיסה. אז הפגיש אותה הדוקטור רופין עם אבא והוא סיפר לה בביישנות על חלומו להקים במו ידיו חוות־בקר בין הרי הגליל. ריח גלילי ועדין היה לו. היא היתה עייפה עד מאד. והאניה "אורורה" שינתה את מסלולה, פנתה אל האיים האנטיליים

ומעולם לא הגיעה לחיפה.

מצפון-מזרח באור הקיץ הלבן נשקף גם הר-הצופים אל חלון הבית בשכונת תל-ארזה ועליו כיפת-שיש, חורשה ושני מגדלים. נדמה היה שהמגדלים האלה אפופים איזה דוק מרחוק, כמו גלמודים לנפשם. במוצאי השבתות היה האור דועך לאט, בהיסוסים, ביאוש נוקב: כאילו אחת-ולתמיד. וכאילו אין להשיב.

אבא ואמא היו רגילים לשבת זו מול זה בחדר-העבודה שאבא נהג לקרוא לו "קאבינט". הגיאוגרף הדגול הנס ואלטר לאנדאואר נועץ היה בשניהם מבט ספקני ממרומי תמונתו הגדולה. ובנם העגלגל היה בונה על המחצלת טירת-קוביות מסובכת ופתאום מחריב אותה במחייך מפני שתמיד רצה לבנות אחרת. יש שהיה מציג לאביו שאלה נבונה ומקבל תשובה שקולה. יש שהיה כובש את פניו בשמלת אמו, מבקש לטיפה, נבוך לראות איך מלאו עיניה ושב בשקט אל משחקו.

לפעמים שאלה אמא:

"הנס, מה יהיה?"

ואבא היה עונה:

"אני מקווה ומאמין שהמצב ישתנה לטובה".

כאשר השמיע אבא את המלים האלו זכר הלל איך בבוקר חג-השבועות שעבר יצא הוא וחבריו לצוד אריות או לגלות את מקורות הנילוס בחורשת תל-ארזה. איך הבריק פתאום מול עיניו כפתור-זהב עמום, אריג כחול, והוא רכן על ברכיו והחל לחפור בשתי ידיו, לסלק את מחטי-האורן, לחשוף את המטמון, וגילה סגין צבאי אכול, ריה מתוק ונורא פרץ מן הזהבים המוחלדים, והוא הוסיף לחפור עוד ומצא שנהב לבן בין אבזמים מתפוררים, חטי-פילים לבנים גדולים וקטנים, ולפתע היו השנהבים מחוברים אל גולגולת ריקה שהחלה לחייך אליו במין חיבה מקפאיה ואז השיניים המתות וחורי-העיניים. לעולם לא יחזור לחפש את מקורות הנילוס בשום מקום. לעולם.

בימי-החול היה אבא יוצא לנדודיו בכפרים לבוש מכנסי-חאקי, סנדלים, כותונת כחולה-בהירה מגוהצת למשעי ולה כיסים רחבים מלאי פנקסים ופתקים. בחורף לבש מכנסי-קורדרוי חומים, ז'אקט, קאסקט, ועל נעליו העלה ערדליים שהיו דומים לשתי משחתות שחורות.

אבל בלילות-השבת, לאחר האמבטיה, היה מופיע בחולצה לבנה ומכנסי "אתא" אפורים, שעררו רטוב וסרוק בפסוקת מדויקה, ריח אהוב של מי-גילוח ושל סבון-שקדים נודף ממנו. אז היתה אמא נושקת לו פתאום על קצה אפו וקוראת לו ילד גדול אחד. והלל צחק.

מדי בוקר קשרו להלל סביב צווארו שעווגית קטנה שעליה היה מצויר שפן מחייך. הוא אכל בכפית דייסת-קוואקר, ביצה רכה ולבן. על קופסת הקוואקר היה ציור מופלא של אדמירל בעל פנים נמרצים והחלטיים, כובע-נאפוליון משולש לראשו, ובידו היחידה משקפת.

באירופה גערכה בשנים ההן מלחמה עולמית. אבל ברחובות ירושלים היו רק חבורות מזמרות של חיילים אוסטריים חביבים, ניו־זילנדים, סנגאלים שנראו כחיילי שוקו־לדת־מרציפן, סקוטים רזים שטופי געגועים ובירה. בעתונים נדפסו מפות ועליהן חצים. לעתים חצו את ירושלים בלילה מצפון לדרום שיירות צבאיות ארוכות באורות מעוממים וכמו נהמה חנוקה נשמעה בחושך. העיר היתה שקטה מאד. ההרים חרישיים. המגדלים והכיפות לנפשם. אל המלחמה הרחוקה התיחסו התושבים בדאגה אך לא בקדחתנות. החליפו ביניהם השערות ופירושים. הכל המתינו לשינוי לטובה שוודאי יבוא במהרה ואולי יורגש גם בירושלים.

ז

בשכונת תל־ארזה לא הוקם בית־תרבות וגם כביש לא נסלל. על אחד המדרונות המרוחקים נפתחה מחצבת־אבן. מר כהן הקים גריה אמנותית קטנה שהיתה מיצרת ריהוט מסוגנן לנכבדי יריחו ובית־לחם, למושל ירושלים ואף לארמון האמיר עבדאללה מעבר־הירדן. האינז'ינר בוז'ינסקי טיפס על גג ביתו והציב שם אנטנת־ראדיו ענקית כדי שיוכל לקלוט מדי־לילה את שידורי התחנות הרחוקות ביותר. הוא גם בנה במו ידיו טלסקופ והציב גם אותו על הגג מפני שנשבע בלבו להיות הראשון שיראה אותם בבואם.

בלילות היו הגיאות מסביב רוחשים. פראות הטרשים והרכסים שאפה להגיע עד קירות הבית. תנים צעקו מקרוב והדם היה קופא בעורקים למחשבה על פסיעותיהם הרכות והמתוחות בין השתילים, לרגלי התריסים המוגפים, אולי במרפסת עצמה. פנס־רחוב יחידי, מנדאטורי, משובץ ריבועי־זכוכית קטנים ומכוסה כיפה ירוקה, שפך בלילה אור ערירי על דרך־העפר. אצבעות התאנה במורד הגן היו ריקות. בחוץ בחושך לא היה איש. חינוס האיר הפנס המשובץ. כל התושבים נהגו להסתגר איש בביתו לאחר רדת החשיכה. מאדאם יברובה ניגנה מדי־ערב בפסנתר ובת־אחותה ליזבוב בנימינה ניגנה בצ'לו עד שהלב היה נצבט מצער. הפרופיסור הישיש יוליוס ורטהיימר, בן־עירו של אבא, היה גוזר ומדביק קטעי עתונים לועזיים בכל הנוגע לתופעות החורגות מחוקי הטבע. הוא ראה בחוקי הטבע מלכודות־פתאים והיה שואף למצוא בהם פירצה, אולי נוסחה מאירת־עיניים שתניח לו ולכל העם היהודי הנרדף להשתחרר ממשרכת האדמה ולרחף אל ספירות שהזוהמה לא פשטה בהן.

לילה־לילה, עד לשעות הקטנות, נהג האינז'ינר בוז'ינסקי להשיט הנה והנה את מחוג־התחנות בראדיו שלו, מחפש ומוצא ונוטש מחדש את שידורי ברלין, לונדון, מילאנו, וישי, קאהיר וקירנאיקה. נמצאו שכנים שסיפרו עליו כי הוא מרבה להביא עמו ערק בשובו מעבודתו בצפון ים־המלח, ובלילות הוא משתכר מן המשקה המחריד והמזרחי הזה.

מספר היה לשכנים איך ניהל בנעוריו ברוסיה פרויקט הנדסי ענקי, הקים "כמו מחבר־פואימה" את תחנת־הכוח ההידרואלקטרית בעיר טאגאנרוג. אחר־כך הכעיס את סטאלין, נרדף, נאסר, עונה, נמלט בעור־שיניו והגיע לירושלים דרך אפגאניסתן,

טהראן ובגדאד. אבל כאן, במפעלי ים-המלח, היו פורטים אותו לפרוטות קטנות: משפץ היה משאבות, משגיח על הגנראטור, מתקין אי-אילו מערכות-מיתוג עלובות, מפקח על טראנספורמאטור פרובינציאלי.

לילה אחד החל האינז'ינר בז'ינסקי לשאוג פתאום במלוא קולו "שריפה!" "שריפה!" מפני שקלט בראדיו את ההירואיקה של בטהובן ששודרה מאיזו תחנה נאצית בבלקא-נים.

אבא קם מיד, התלבש, חצה באומץ את דרך-העפר, דפק בדלתו וקרא בנימוס: "אדון בז'ינסקי, בבקשה ממך, אדון בז'ינסקי".

אבל הדלת לא נפתחה. גם שום שריפה לא היתה. רק ריח מדורות כבויים בא עם הרוח ממחשכי הוואדי. ויבבת מואזין רחוק, או לא מואזין כי אם תן רעב בחורשת תל-ארוזה. תקופה בהלה וקצרת היה הלל מתעורר בלילות כאלה, בין רפפות התריס נראתה לו גולגולת החייל התורכי צפה באוויר השחור ומגחכת אליו בשיניים מתות, והוא היה מושך את הסדין עד למעלה מראשו ופורץ בבכי. רופא-הבהמות היה קם ובא יחף לחדר הילד להיטיב את הסדין ולשיר לו שיר מרגיע: "גם טלה וגדי נרדם / גם אתה, עצום עיניים / שך הרוח ונדם / ישנה ירושלים".

אחר-כך, לפנות-בוקר, היה דייר-המשנה מיבב פתאום לפעמים מתוך חלומותיו מעבר לקיר: "אין רחמים! אל תגעו בו! הוא עוד חי! י-א ג-י-י זנא-א-יו! י-א ג-י-י פאנימא-א-א-יו! אין כלום! אין!" ומשתתק.

רק תנים וערפל היו בשדות בחוץ עד אור הבוקר.

ח

מיטיה פנה אל אבא :

"בחליפה הזאת, דוקטור קיפניס, אתה דומה דמיון מפליא לחיים ארלזוורוב הי"ד. אין שלום לרשעים. על כן אבקש ממך חסד דיפלומטי קטן. התואיל-נא למסור בשמי מודעה קצרה לנציב העליון הזר? שנים-שלושה משפטים דחופים והכרחיים. זוהי מודעה שהנציב העליון כבר מזמן מצפה לה בסתר ואיננו מסוגל להבין מדוע היא מתעכבת".

אבא אמר :

"אם אמנם אגיע במשך הערב לכלל שיחה אישית עם הנציב העליון, דבר שאני בהחלט מפקפק בו".

מיטיה גיחך פתאום, גילה שיניים מקולקלות, נשך בהן את קצה צווארון כותנתו, ארשת של כאב וגועל נפרשה על פניו הגרומים, ועיניו בערו :

"תגידי לו בבקשה בוז הלשון, מלה במלה: משיח-צדקנו בוא יבוא ולא יתמהמה הרבה. חרב-אש תתהפך בידו. הוא יבוא ממזרח ויהדק את כל ההרים למישור. גם משתין בקיר לא יישאר אחריו לפליטה. התואיל-נא, דוקטור קיפניס, לחזור עכשיו על הדברים מלה במלה לבל תפול חלילה שום טעות?"

אבא אמר :

"אינני חושב שאוכל לקבל על עצמי למסור מודעה כזאת. ודאי שלא בשפה האנגלית".

ומיטיה, מלטף בשצף-קצף את שעוונית שולחן-המטבח, אמר בקול ניחר :
"ירושלים ההורגת את נביאיה היא תשרוף את המתיוונים החדשים באש הגהינום".
ומיד הוסיף באדיבות :

"שלום לגברת. פאז'אלסטה, הלא אני אל בעלה בהלצה קטנה והיא בלי רחמים מביטה בי כך. לעולם-ועד לא אסלח לעצמי אם בטעות חלילה הפלתי פחד על הגברת. ניקאגדה. סליחה חייב אני לבקש בזה הרגע, והנה סליחה גם ביקשתי. מה-גהדרה הגברת בשמלתה זו הכחולה. מה-גהדר גם האביב בירושלים שלנו על מפתן החורבן הגדול. ובאמבטיה עדיין הברז החם דולף ודולף, אין לו מנוחה. הלא צריכים אנחנו לעשות דבר-מה, ובלי שום דיחוי נוסף. וכי זמן מיותר נשאר לנו ? סליחה ביקשתי והנה כבר אינני. דא. שלום. שם רשעים ירקב והתמימים יראו וישמחו. ושוב שלום אחרון ממני לכולכם גם יחד. אשרי מחכה ויגיע".

הוא פנה אל חדרו, כמעט רץ, הודף בדרכו את הילד, מתנשם, כתפיו נשברות כלפי מטה, אגרופיו קמוצים. אבל את דלתו לא סגר בחבטה כי אם ברוך מופלא, כמו נשמר מאד שלא יכאיב את המשקוף ולא את הדלת ולא את השתיקה שהשאיר פתאום מאחוריו.

אמא אמרה :

"בשום-אופן לא היה הנציב העליון מסוגל לתפוס איזה ייסורים סובל בחור כמו מיטיה. אפילו המלך עצמו איננו מסוגל להושיט עזרה. אפילו המשיח, אילו האמנתי בו".

היא עצמה את עיניה והמשיכה בקול אחר :

"ואני כן. אני הייתי יכולה להציל אותו בקלות מן השיגעון ומן המוות המצטבר אצלו. אני עצמי. הלא זוהי הבדידות, הנס, זוהי הגלות האמיתית, העלבון, הדיכוי, הרדיפה. אני הייתי מסוגלת לבוא אליו בכותונת באמצע הלילה, לבוא מבושמת, לבוא לגעת בו או לפחות להביא אליו בלילה אשה אחרת ולעמוד לי מן הצד מביטה ומאושרת. לכבות את הגחלים הצורבות ולתת לו שלום ושקט. אז מה אם נודף ממנו ריח רע. בעיני היערות העבותים ובעיני הים כל איש ואשה בעולם מסריחים. אפילו אתה, הנס. ואחר-כך לשמוע אותו גועה לי בין הידיים, צווח ברוסית מרוסקת, שר, מחתרר כמו שור שחוט. ונח בשלום. ובקצות האצבעות לעצום לו את שתי עיניו ולשיר לו : גומה בן. בעד המעשה הזה אפילו הכוכבים וההרים היו גומלים לי אהבה. אתה תפסיק מיד להביט בי כך. ושתדע פעם לתמיד כמה אני שונאת, שונאת, את ורטהיימר ואת בובר ואת שרתוק שלך. הלוואי שהאצ"ל והלח"י יעיפו את כולם באוויר. שונאת כמו חיה רעה. ותפסיק להביט בי כך".

אבא אמר :

"זה מספיק, רות. הילד שומע ומבין כמעט כל דבר".

היא משכה אליה את הילד בתנועה פראית, אלימה, הידקה את ראשו אל בטנה ואל ברכיה, חרשה את פניו בגשיקות קשות. אחר כך אמרה בשקט :
 "כן. נכון. די. אתה כבר סלחת לי, הנס. עוד מעט יופיע הטכסי האדום ואנחנו ניסע אל הנשף. עמוד בלי שום תנועה, הנס, עד שאקשור לך את העניבה המטופשת שלך. נגד בובר והשאר אין לי בעצם שום טענות. הנה, עכשיו נזכרת לחייך. סוף סוף. למה אתה מחייך?"
 אבא שתק.

ט

בסוף השבוע שבו כבש היטלר את וארשה קם מיטיה ועזב את קיבוצו שבעמק-זורעאל בגלל מחלוקת אידיאית. הוא גם קיבל בירושה פתאומית את תכשיטי-הזהב של קרובת-משפחתו היחידה, דודה שכוחה שמתה בעיר יוהאנסבורג.
 מיטיה מכר בחיפזון ובלי תבונה את כל התכשיטים האלה לצורך ארמני ערום בעיר העתיקה, והחליט להתישב בירושלים ולחקור ולהוכיח אחת-ולתמיד את מוצאם של עמי הארץ מן העברים הקדמונים. מבקש היה להביא ראיות ניצחות לכך שהעברים כולם, כפריים ונוודים, אינם אלא בני-ישראל שדת האסלאם נכפתה עליהם בחרב ועלינו שומה להושיע אותם מציפרניה. הנה: מלבושיהם, מבנה הגולגולת, שמות הכפריים, מנהגי האכילה והפולחן, הכל מעיד כאלף עדים על האמת שאותה מנסים ראשי הסוכנות להשתיק בזדון. והעיניים טחו מראות.
 הוא היה בחור-חלוץ דקיק, כתפיו נשברות כלפי מטה ולו הליכות טרופות. צמחוני היה ללא שום פשרה, ואת אכילת הבשר כינה בשם "אבי אבות הטומאה". בלורית היתה לו בהירה, קלושה, לבנה כמעט. כשהיה עומד יחידי במטבח וחולט ומוזג לעצמו תה בכוסו המעוטרת בפס-זהב מהוה ראה הילד לפעמים איך מבליח בעיניו של מיטיה אור קנאי וערירי. פרופיל-הציפור שלו נראה כמחניק מין צורך דחוף להתעטש בכל עת. ובשיניו המקולקלות היה נושך את קצה צווארון כותנתו.
 בבואו שילם לאבא דמי-שכירות לשתי שנים מראש, וביקש וקיבל רשות להעיף עין בכותרות העתון "דבר" וגם להשתמש כפעם-בפעם במכונת-הכתיבה. פעם אחת הדפיס בשתי אצבעות "מכתב אל השאננים בציון" ובו העלה טענות שונות וצייר חזות קשה. אבל העתונים כולם דחו את המכתב או התעלמו ממנו. ופעם רמז מיטיה לאבא כי מאז רצחו חיות-האדם הבבליות את אברהם שטרן המכונה יאיר הי"ד הוא עצמו הנהו המפקד החשאי של ארגון-המחתרת לח"י. בכך לא האמין אבא כשם שלא האמין לדברי המהגדס בויז'ינסקי שראה במיטיה סוכן קומוניסטי מסוכן המתהלך בתחפושת.

על הנקיון שמר מיטיה בלי רחמים.

כשהיה מסיים את שהותו בבית-השימוש היה מוציא מכיסו קופסת-פח קטנה שעליה כתובת באנגלית: "בִּיבִיז דִּילִיט" ומפזר מעט אבקת-טאלק ריחנית על המושב. את גליון "דבר" נהג לקפל אחרי השימוש ארבעה קיפולים קפדניים ולהניחו בזווית ישרה

בקצה האצטבה. אם גיתקלו בו כצאתו מן האמבטיה או מבית-השימוש, שנקרא בפיו בית-הכבוד, היה מחוויר ומגמגם דברי-התנצלות קטועים. ואת חדרו ניקה וקירצף בכוחות עצמו שתי פעמים ביום.

אבל מין ריח דק ודוחה, מעין ריח של שמן-טיגון ישן, היה מלווה את מיטיה במסדרון, מחלחל החוצה בעד הסדק שמתחת לדלת חדרו, גודף אפילו מפוסו המעוטרת בפס-זהב מהוה.

אל תוך חדרו לא הורשה שום אדם להיכנס.

הוא התקין לו מנעול-ייל כפול והיה נועל את הדלת גם בצאתו להתרחץ. לפעמים היה מיבב מתוך תרדמתו לפנות בוקר. ברוסית.

בחדשי הקיץ היה מיטיה יוצא ברגל לכיוון הר-הצופים, חוצה הרים ובקעות בפסיעותיו הטרופות, מתעלם מן הדרכים וממשעולי-השדה ומפלס לו נתיב ישר כמו חץ שלוח. כרוח רעה היה חוצה בדרכו את שכונת סנהדריה, מאגף את בית-הספר לשוטרים, ראש-הציפור משתלח בחזקה לפניו, עיניו לא כאן, עקשן ומתנשם היה מבקיע לבסוף אל שכונת שייך-ג'ראח ושם התעכב תמיד לשתות את קפה-הבוקר שלו בין ערבים משופמים וחובשי-כפיות שעמם ניסה שוב ושוב לקשור שיחה אך לשווא, מפני שמשוגל היה לדבר רק ערבית ספרותית, ואף זאת—במבטא רוסי כבד. בפני הערבים יושבי בית-הקפה נקרא מיטיה בשם "אל-הודהוד", "הדוכיפת", אולי בזכות ציצת-בלוריתו הקלושה והמזדקרת.

ימים תמימים היה יושב לו במרתף הספרייה הלאומית שעל הר-הצופים וממלא המון פתקים קטנים ברשימותיו הקדחתניות. בערב בשונו הביתה יש והיה מגחך מבין שיניו המקולקלות ומשמיע נבואה מסתורית:

"אני מבטיח לכם כי הלילה יישמע פיצוץ אדיר. ההרים יטיפו עסיס וכל הגבעות תתמוגגנה".

ומפני שהימים היו ימי מאורעות, היתה הנבואה מתגשמת לפעמים אי-כך. אז היה מיטיה מצטחק בעגנה, כאמן צנוע שאחת מיצירותיו זכתה בפרס. בשנה האחרונה למלחמת-העולם גילה הלל בהצצה מבעד לחור המנעול כי מיטיה תלה מפות-שדה עצומות על כל כתלי החדר, מן התקרה וכמעט עד הרצפה. מפות אחרות היו פרושות על השולחן, על המיטה ועל המחצלת. על-פני כל המפות האלה ראה הלל חצים עבים שחורים ואדומים, דגלונים, כפתורים, גפרורים.

"אבא, הדוד מיטיה הוא מרגל?"

"דבר-שטות כזה, הלל, הוא למטה מכבודך".

"אז למה הוא כזה? ולמה יש לו מפות בחדר, וחצים?"

"אתה הוא המרגל. אתה ריגלת אחרי הדוד מיטיה. זהו מעשה מכוער, בן, ואתה מבטיח לי בזה הרגע שלא לחזור עליו".

"אני מבטיח, אבל...".

"אתה הבטחת. ובזה סיימנו. לא נכון הוא לדבר על אנשים אחרים מאחורי גבם".

יום אחד, בשנת ארבעים וארבע, הציע מיטיה לאבא שהצי הבריטי יפרוץ "כשבט" זעם" מבעד למצרי הבוספורוס והדארדאגלים, ירעץ את הים השחור, ישטוף בלהבות-אש את חצי-האי קרים, ינחית "שיפעת גייסות" בכל החופים הסלאביים, יטיח זה בזה את ראשי שני העריצים "וידביר עד-עפר את הדרקון ואת תנין-מצרים". אבא שקל את ההצעה בשתיקה, תרם למיטיה חיוך מתון ואוהד, והעיר לו כי הרוסים נמנים עכשיו על בנות-הברית.

על כך השיב מיטיה בחרי-אף :

"אתם דור-המדבר. אתם זרע עבדים. בסנוורים הופיתם כולכם. צ'מברליינים, ארלו-זורובים. גנדים. פליבאים. סריסים. לא אתה באופן אישי דוקטור קיפניס, הסו-חלילה לא עלה בדעתי לומר אתה כי אם אתם. באופן כללי ביותר. והנה בעיני הגברת אני קורא עכשיו שהיא יורדת היטב לסוף דעתי אבל מחכמתה ומעדינות-נפשה היא בוחרת להחריש, ועמה כמובן הצדק. הלא שריד ופליט לא יישאר מכל הסריסים. כאשר הם נואמים גבוהה-גבוהה וקוראים בגרון נטוי לאמור : עם-עולם, נצח-נצחים, ירושלים הנצחית, הלא כל אבן מקיר בירושלים פורצת בצחוק גדול. סליחה אבקש עכשיו ואפרד מכם לשלום. סליחה ושלום."

פעם אחת, כשהיה אבא בעבודתו בכפרים ואמא יצאה לשנות את תסרוקתה במספרת-נשים, סגר מיטיה על הלל בקצהו החשוך של המסדרון ונשא גם באזניו נאום קדחתני :

"אנחנו שבי-ציון, ובייחוד בני דורך שהגלות לא עיקמה את נפשם, מחויבים להתנפל ולעשות בכוח ילדים לנשות הפלאחים. לעשות להם ילדים שנראים כמוך. המוני ילדים בהירים. חזקים מאד ובהירים ועשויים-לבלי-חת. בנפשנו הוא הדבר. זרע גזעי ורענן, זרע חדש, זאבי-ערבות במקום אברכי-ישיבות. הסריסים הזקנים ימותו אחד-אחד ואתם אשריכם כי אתם תירשו את הארץ. אז תצא אש-להבה מיהודה ותאכל את אלפיון הנוכל. הלא אין דבר קל מזה לעשותו, אנחנו יודעים היטב איך הן יוצאות לבדן בלילה לקושש זרדים למדורה. להן שמלות כהות וארוכות עד הקרסוליים אבל מתחת לשמלות האלו אינן לובשות כלום. בכוח-הזרוע צריך להדביר ולהרביע אותן. לעשות בזעם קדוש. אצלם נשים שחורות שעירות כמו עזים ואצלנו שרביטים של אש. דם חדש אנחנו מחויבים למזוג, דם חם ואפל. הלל יקראו לך הוריק ואני אקרא לך איתמר. שמע-נא הטירון איתמר, עליך אני פוקד ללמוד סוסים. ללמוד פגיון. להתחשל. קח, קח ממני ואפלה אחת ואל תסרב לי בבקשה, כי אני הוא המפקד. הכל יישאר בינינו בסוד כמוס, אין במחתרת רחמים על הבוגדים ועל המלשינים. מי זה בא משעיר, חמוץ-בגדים מאדום ? אתה ובני-דורך באים. נמרודים וגדעונים ויפתחים כולם מלומדי-מלחמה. במו-עיניך עוד תזכה ותראה, הטירון איתמר, איך כל האימי-פריה הבריטית ארצה עד עפר כמו בובת-סמרטוטים. והיורש ידרוך ממזרח. יעלח בהר וירעץ הכר ביד-ברזל עד שהעזים הפלאחיות האלו השחורות השעירות המיוחמות תצווחנה אצלנו מרוב פחד ותענוג. מיוחמות ! עכשיו קח לך שילינג ורוץ לקנות לך

הר שלם של מסטיק. במתנה. כן. ממני. לעולם אל תעז לסרב לפקודות. רוץ!"
 פתאום נחו עיניו היוקדות על סינרה של אמא שהיה תלוי על קולב ליד הראי במסדרון.
 הוא גילה את שיניו והתיו:
 "תמרוקי איזבל ותזנוניה!"
 ודישדש בחרון אל חדרו.

הלל ברח אל הגן. הוא טיפס להסתתר במחבואו בין ענפי התאנה, השילינג מזיע בתוך כפו המהודקת. מראות כעורים, פולחים, הרעישו אותו בפראות: איזבל. נשים פלאחיות. מיוחמות. עזים. שמלותיהן ארוכות ומלמטה לא-כלום. זרע גזעי. והמלה המיוזעת להרביע. ידו הפנויה גישה אל מיפתח מכנסיו אבל בעיניו עמדו דמעות. הוא ידע שהתקף-הקצרת יתחיל בלי רחמים ברגע שבו יעז לגעת באברו המתות. יד-ברזל. איתמר. בובת-סמרטוטים. ידרוך ממזרח.
 אם ישובו פתאום ימי-קדם שעליהם מסופר בתג"ך, אני יכול להיות שופט ישראל. או מלך. מיטיה יהיה נביא באדרת-שער והדובים יאכלו אותו כמו את החייל התורכי הרשע. אבא ירעה את צאן המלכות בשדמות בית-לחם. ואמא לא תהיה איזבל.

בין הערוגות הופיע הדוקטור קיפניס, שעררו רטוב ורענן מן המקלחת, מכנסי-הח'אקי שלו יורדים לו כמעט עד ברכיו, ובין המכנסיים והסנדלים היו שוקיו רזות שזופות וקירחות. הוא היה לבוש גופיה. מאחרי משקפיו העגולים דמו עיניו לשני אגמים כחולים ושלווים בארץ מושלגת.

בתנועות מדויקות חיבר אבא את צינור-הגומי אל ברו הגינה. הידק היטב. כיון את עצמת המים. יחידי ושוקט עמד והשקה את שתילי גנו באור אחר-הצהריים המוקדם ובלי מלים הימהם לנפשו את הנעימה "בין נהר פרת ונהר חידקל".
 המים פילסו להם המוני ערוצים נפתלים. כפעם-בפעם רכן אבא לסגור בפניהם את השיפוע ולכוון אותם אל מקומם הנחוץ.

פתאום אהב הלל את אביו אהבה עצומה, מרנינה, נפשו חישה לצאת מרוב אהבה. הוא ירד בדילוג ממחבואו בין ענפי התאנה, רץ במעלה השביל בתוך זימרת ציפרי-הקיץ בתוך הרוח המלאה ריח ים רחוק בתוך אור אחר-הצהריים הנוהר, ובא וחיבק בידיו את מתני אביו והתרפק עליו בכל כוחו.

הגס קיפניס העביר את צינור הגומי מימינו לשמאלו, החליק רכות על ראש בנו

ואמר:

"הלל".

הילד לא ענה.

"קח, הלל. בבקשה. אם אתה רוצה להשקות קצת, קח אתה את הצינור ואני אלך לגזום את השיחים. מותר לך. ורק היזהר מאד שלא לכוון את הזרם על השתילים עצמם".

"אבא, מה זה אלביון הנוכל?"

"זהו כינוי־גנאי שהקנאים מכנים בו את אנגליה".

"מה זה קנאים?"

"אלה הם אנשים הבטוחים תמיד בלי שום ספק שהם יודעים בדיוק מה טוב ומה רע ומה צריך לעשות, ודורשים בכל תוקף שכולם יחשבו ויעשו כמוהם".

"גם הדוד מיטיה הוא קנאי?"

"הדוד מיטיה הוא אדם רגיש שקרא הרבה מאד ספרים והתעמק בייחוד בתנ"ך. ודאי מתוך דאגה למצבנו, ואולי גם מתוך כאב אישי, הוא משתמש לפעמים במלים שאני עצמי לא הייתי משתמש בהן במקומו".

"ואמא?"

"נחה מנוחת־צהריים".

"לא, תגיד אם היא גם כן קנאית?"

"אמא שלנו גדלה בתוך עושר ותפנוקים. לפעמים קשה לה להתרגל לתנאי הארץ, ואתה שנוולדת כאן אולי משתומם לפעמים על מצב־הרוח שלה. אבל מפני שאתה נבון, ודאי אינך כועס על אמא כשהיא עצובה או כשהיא מתגעגעת למקומות אחרים לגמרי".

"אבא, אני צריך להגיד לך משהו עכשיו".

"כן, בן".

"יש לי שילינג שאני לא רוצה אותו בשום־אופן. ואני גם לא רוצה שאתה תתחיל לשאול מי נתן לי אותו כי אני לא אגיד. רק שתקח אותו ממני ודי".

"טוב. אשמור לך על השילינג שלך ולא אשאל שאלות. רק תיזהר שלא להרטיב את הסנדלים החדשים בזמן שאתה משקה את שתילי הגפנים. ואני אלך עכשיו לחפש את המזמרה. להתראות. היית צריך לחבוש כובע בשמש הזאת".

לפנות ערב, כאשר החלו ההרים להתעטף והרוח סרקה בערמה שקטה את החורשה ואת הגיאיות והפעמון במגדל־שנלר השמיע צליל גלמוד, נשלמו כל ההכנות. נותר רק לחכות עד שיגיע הטקסי, להיפרד ולצאת לדרך. שום דבר לא נשכת. בחליפת־הערב השחורה ששאל מאת האינז'ינר בז'ינסי, בנעליו השחורות המצוחצחות בלי דופי, בשערו הסרוק, המטופח במים, במשקפיו העגולים, דומה היה הנס קיפניס לכוהן־דת אוואנגלי ענוג ורך־הליכות המובל בלב הולם אל חופת־כלולותיו.

"דוקטור זיכל שלי", אמרה אמא בצחוק ורכנה ותיקנה לו את משולש הממחטה הלבנת בכיס הז'אקט.

היא היתה גבוהה ממנו מעט והדיפה ניחוח סתווי. לבושה היתה בשמלתה הכחולת בעלת הגיזרה הנועות. נטפי עגיליה החזירו אור. זקופה, חושנית, תנועותיה אטיות ומעוגלות כחתולה גדולה, הלכה רות להמתין בקצה המרפסת. היא הסבה את גבון החשוף אל הבית ואת פניה אל השממה המאפילה בחוץ. מחלפתה הבלונדינית זרמת לבוח לה על קימור כתפה השמאלית. ואחת ממתניה התחככה לאט, במיקצב חולמני

במעקה-האבן הקר.

ואיך צילצלו הפעמונים עד קצות פרוורי וארשה ביום-האומה. איך הזדקפו על שתיים כל פרשי השוש בכל כיכרות העיר. איך פשט קולה החם על-פני רחבת הגימנסיה בקראה את שורותיו היוקדות של המשורר הלאומי הפולני :

”הפרשים ההרוגים אינם מתים לעולם,
רק הופכים להיות גבוהים ושקופים כמו רוח
ופרסות סוסיהם בעפר אינן נוגעות עוד.
בלילה בסער בשלג תשמע את המיית מעופם,
סוסי-כנף אפירים ופרשים אדירים מזי-קצף
עד-נצח דוהרים אלי-קרוב פרשים שקופים ושוצפים
על-פני יערות עבותים על-פני ערבות ושדמות
בלילה בסער בשלג כנפיים על פולין גבוהות
כי אין פרשים מתים, רק שקופים ועזים כדמעה- - -”

קולה של רות היה נוסך בשורות האלו הד כינורות נדכאים, שצף סערת תופי-המרי, שגב העוגב ויגונו. עד-מה אהבוה כולם. טאדיאוש יפה-התואר גיצב ממותח על הבימה כחצי פסיעה מאחריה ולפיד-השיחרור בער בידו. מורים ותיקים, מאלה שזכו להשתתף כקציני-פרשים במלחמה הגדולה על שיחרור פולניה והיא עודנה שבה ומתרחשת להם בלילות של חסד, עיניהם מלאו לשמע דיקלומה של רות. הם היו עוצמים את עיניהם ומתכוונים אליה בכל כוח געגועיהם. היא אספה אל לבה את אהבתם ואת ערגתם ובלבה היתה נכונה להשיב אהבה לכל האנשים הטובים. באנשים רעים לא נתקלה במשך שנות-הגימנסיה שלה, עד שמתו אמה ואביה בחודש אחד ואחותה ניוטה גיטאה פתאום לגינקולוג האלמן ונסעה עמו לניו-יורק. סבורה היתה כי אם באמת קיימים אנשים רעים מחוץ לאגדות, ודאי רוחשים הם במקומות חשוכים. אליה, בחליפת-הטניס הצחורה ובמחבת עם ידי-השנהב, לעולם לא יוכלו לגשת. לכן נטתה לרחוש אפילו להם-אם ישנם-כמעט אהדה מתונה : ודאי עצוב הוא גורלם. כמה נורא הדבר, להיות איש רע.

בשבע השחירו ההרים. ירושלים העלתה אורות. בכל הבתים הוגפו תריסי-הברזל והוילונו הורדו. התושבים שקעו בדאגה ובגעגועים. לרגע נדמה היה שירושלים מתקמרת בחושך כאילו ההרים הם ים. את הלל השאירו בבית הפסנתרנית מאדאם יברובה ובת-אחותה בנימינה. שם ינגנו לו בגראמפון, שם יאכילוהו ארוחת-ערב, ירשו לו לשחק מעט באוסף בובות-העממים וישכיבו אותו לישון. ובינתיים הגיע הטקסי באורות פנסים צהובים ונתן צפירה ממושכת שהיתה דומה לגעייה.

כל דיירי הרחוב יצאו ללוות במבט אחרון את הגברת והדוקטור קיפניס כצאתם לנשף-מאי בארמון הנציב העליון שעל הר העצה הרעה. אפל ומגחך, צלליתו מכווצת

בייסורים, עמד דייר־המשנה מיטיה על מפתן הבית וכוס־תה שתויה למחצה חבוקה לו בשתי כפות ידיו. הוא נשך בשיניו את קצה צווארון כותנתו ושפתיו רחשו דבר־מה בחושך, קללה או נבואת־לב רעה. הפרופסור הישיש יוליוס ורטהיימר, אצבעו תחובה בין דפי הברית החדשה בהוצאה גרמנית, הגביה מעט את כובעו ואמר בעצבות, כאילו מדובר היה במסע ממושך אל יבשת אחרת:

“אל נא תשכחו אותנו”.

הגברת וישניאק מבית־המרקחת ישבה על כיסא־נצרים תחת הפנס המנדאטורי הבודד, ומשם נופפה בידיה שלום שלום והצלחה. שתי דמעות נתלו לה בריסי עיניה המצובעות מפני ששעה קלה לפני כן אמר הקריין ב”קול ירושלים” כי מה שהיה לא יהיה וזמנים חדשים יתחילו.

מעבר לרחוב הגיח ברגע האחרון האינז'ינר בוז'ינסקי, שתוי קצת, נושא בכפו פנס חשמלי ענקי. הוא היה אדם שעיר, אדמוני, רחב־גרם, כולו מנומש בפראות, ומתנשף היה כחוטב־עצים, וגועש מהמון רגשותיו. בקולו האדיר הרעים לעבר הנוסעים:

“אתה שתגיד להם, דוקטור, שתגיד להם ישר בפנים! שיעזבו אותנו! שיילכו מכאן! שהספר הלבן רקוב! שכל הארץ הזאת נרקבת מיום ליום! שתגיד להם פעם ולתמיד! ושהחיים באופן כללי הם טריק זול ומטונף! עלוב! פרובינציה! שיידעו שם! וגם שאנחנו, צ'ורט זנאיט, כך תגיד להם, איתנים בהחלטתנו להמשיך לסבול ולקוות באומץ עד נשימת־אפנו האחרונה! שתגיד!”

צעק, ופתאום השתתק. וכיון את פנסו הגדול בתנופה נזעמת היישר אל השמיים השחורים כמתכוון לסנוור בו את הכוכבים עצמם.

אחר־כך השתק הטקסי, חירחר, ניתר ממקומו והעלה אבק. הרחוב נותר לבדו. כל התושבים חזרו אל בתיהם. רק הפנס המשובץ הוסיף להאיר חנם באורו העלוב. נשבה רוח. עלוות התאנה רגשה והדמימה. עדיין היו אצבעותיה ריקות. כלבים רחוקים נבחו. היה לילה.

יא

ליובוב בנימינה היתה נערה נמוכה, בשרנית, ולה פנים חומים עם סנטר מחודד. דומה היתה למין עוף אטי, רחב ומילאנכולי, אולי לחוגלה. רק את שפתיה היתה צובעת בחזקה בשפתון ארגמן עז. שדיה היו כבדים והדפו את שמלתה מבפנים באורח פרוץ כמעט. עם זאת, איזה רישול שלאחר־ייאוש ניכר תמיד בלבושה ובהליכותיה: כפתור מדולדל, שיעול רע, כתם־שמן צהבהב על אַמרת שמלתה בעלת הגיזרה הווינאית. געולה היתה גם בבית נעלים אורתופדיות חומות ומסורבלות. זרועותיה היו מכוסות פלומת שער צפוף, כזרועות גבר, וגם עונדת היתה על אמת־ידה שעון גברי. הלל זכר פתאום את הדברים הנוראים ששמע מפי מיטיה, על נשות־הפלאחים הדומות לעזים שעירות שחורות בצאתן לבדן לקושש זרדים בלילה. הוא נשך את שפתיו וגיסת בכל כוחו לחשוב מחשבה אחרת, אבל בנימינה נשקה לו על תנוך אזנו, קראה לו בשם

"ילד משורר", והוא כבש את עיניו בשטיח והאדים עד שרשי תלתליו. לעומת בנימינה ניכר במאדאם יברובה איזה שריד גראנדיוזי אם גם מרופט קצת: מדברת היתה בהיגוי כבד, במשפטים ארוכים ורגשניים, בקול תקיף שהיה מושחת מרוב עישון סיגריות "סימון ארצט" שלא משו מפיה. היא התנועה נמרצות לרוחב החדר, מקנחת בסערה את אפה, נוטלת ומניחה הפצים, סובבת על עקבותיה במין זריזות מגושמת, כפרימאדונה זקנה של אופירה. היה לה שפמפם אפרפר וגבינים שחורים ועבים. הלל לא יכול היה להתיק את עיניו מסנטרה הכפול שהזכיר לו את זפק עוף השקנאי מגן-החיות ברחוב שמואל הנביא. לכבוד הערב, לכבוד כל ערב, לבשה מאדם יברובה שמלת-קטיפה תיאטרלית בצבע שבין ורוד לסגול. ריח נפטלין מתובל בריח דגים אפויים ואו-דה-קולון נדף ממנה ומילא את כל החדר. אחרי כמה דברי-חיבה הרפתה פתאום מהלל, השתיקה בגערה עבה את בת-אחותה, והכריזה: "לשתוק. שתינו לשתוק. לילד יש השראה".

שתיהן התפרנסו משיעורי-נגינה פרטיים, זו בפסנתר וזו בצ'לו. לפעמים נוסעות היו יחד באוטובוסים לקצווי הארץ כדי להופיע בלילות-השבת ולהעניק רסיטאלים לחלו-צים בנקודות-יישוב רחוקות. גנינתן היתה מדויקת להפליא, נקיה מכל חינחון, אם גם מלומדה במקצת.

בביתן היו פזרות המון מזכרות על כל איצטבה ושידה: קישוטי-נוי קטנים, פמוטים מגולפיי-ערבסקות, פסלונים, מלאכות-יד מחוטי-ברזל ורפיה, על הפסנתר, על השולחן הגדול, על שולחן-התה, פרוטומות של ברונזה וביניהן בטהובן קודר, כדוני-חרס מזרחיים, צעצועי-גבס, ביג-פן עשוי חרסינה צבועה, בובות-עמים בשלל תלבשות ססגוניות, טור-איפל מנחושת, כדורי-זכוכית ממולאי מים שאם הופכים או מטלטלים אותם מיד מתחילים פתיתי-שלג מזויפים לרדת אט-אט על מיניאטורה של בקתת-איכרים או על צריח כנסייה כפרית.

והיתה גם איצטבה שלמה רוחשת בעלי-חיים צמריים: דובי-קרח, נמרים, צבאים, קנטאורים, זברות, קופים ופילים שפולם תעו ללא תקוה ביער ירוק עשוי בד-לבד או צמר-גפן צבוע. מתוך שעון-הקיר יצאה בכל רבע שעה קוקיה בלי ראש והשמיעה קול שהיה דומה לנביחה ניחרת.

את הלל הושיבו בכורסה. היתה זו כורסה טובענית מוקפת עציצי-פילודנדרום גדולים והוא התכווץ בתוכה במכנסי-ההתעמלות הקצרים ובגופיית הטריקו ואסף את רגליו תחתיו.

מהרהר היה בקנאים שאבא אמר עליהם כי תמיד הם יודעים בדיוק מה טוב ומה רע ומה צריך לעשות, ושאל את עצמו בבהלה אם אבא ואמא אינם קנאים גם הם ורק מסתירים זאת מפניו: הלא גם שניהם יודעים תמיד בדיוק.

מאדאם יברובה אמרה:

"אם תבטיח לי לא לחטט לעולם באף, תקבל שוקולדה-מרציפן תיכף-ומיד אחרי האוכל. ליובוב קראסאביצה, תפסיקי בבקשה ממך לקרוא את הרומן המלוכלך שלך ותיפגסי תיכף-ומיד למטבח למרוח לחמניה בריבה בשביל האורח שלנו. ספאסיבו". ליובוב אמרה:

"זה לא רומן מלוכלך, דודה. בכלל לא. נכון, לא רומן לילדים, יש כל מיני אסונות ואַרוטיקה, אבל שום דבר מלוכלך. חוץ מזה, הלל כבר כמעט בחור. תסתכלי עליו בבקשה".

מאדאם יברובה גיחכה:

"בוֹז'ה מוֹי, ליובוב. ועוד איך מלוכלך. גסויות. ליכלוכים. זה הכל מה שיש אצלה בראש שלה. הגוף, ליובוב, זה הדבר הכי טהור מה שרק ישנו בעולם. על אהבה וכדומה צריכים הסופרים לכתוב באופן הכי עדין. בלי ליכלוכים כל מיני. הלל כבר מספיק גדול, אני רואה, בשביל לדעת מה אהבה ומה סתם גועל".

הלל אמר:

"אני לא אוהב ריבה. מרציפן בבקשה כן".

ריח חום ולח עמד בחדר. בששה אגרטלים שונים, קטנים וגדולים, שטוחים ומסולסלים, הלכו ונבלו הגלאדיולות של סוף השבוע הקודם. כל החלונות היו סגורים מפני הרוח או מפני קולות הלילה. אבא ואמא במקום רחוק. גם התריסים היו מוגפים. והוילונות. מאדאם יברובה לא חדלה לעשן סיגריות אחרי סיגריות מתוך הפיסת ה"סימון אַרצט" שלה. האוויר הלך והאפיר. היא ניגשה אל הילד שאכל בעצבות חצי לחמניה בחמאה, מיששה את שרירי-זרועו וקבעה בתרועת-נצחון תיאטרלית:

"מולודייץ! סולדאטצ'יק!"

אחר-כך הפעילה מאדאם יברובה את הגראמפון. נשמעו שתי סוויטות לחליל בזו אחר זו ומיד, בלי התראה, מנגינת-ריקודים סוחפת. היא חלצה לפתע את נעליה והתהלכה בחדר כבדה ויחפה על-פי הקצב.

בינתיים אכל הלל גם ביצה רכה מתוך ספל-פח שהיה מצופה אמאיל ומתקלף בכמה מקומות. קינח בשוקולדה-מרציפן. שיחק מעט בכדורי-הזכוכית שבתוכם צנחו פתיתי-שלג מזויפים. עייף היה, תקוף נימנום וגעגועים. ואיזה חשש מטושטש נגע בו פתאום לרעה.

ליובוב בנימינה אבן-חן שבה אל החדר בחלוקת-בית ורוד. שדיה הכבדים והעצבניים מיתחו את הכפתור העליון. מאדאם יברובה הדליקה את מגורת-הפסנתר שהיתה חטובה בדמות נימפה כחלחלה וכיבתה את האור הגדול. גברשות-הקריסטל המסובכות החשיכו וגם החדר חשך כמעט. גים-לא-נים האכילו את הלל בכפית מרקחת-שזיפים בטעם של דבק מתוק וסמך. על הקירות ועל כל הרהיטים החומים נעו צללים. שתי הנשים היו יוצאות ונכנסות, לוחשות, מחליפות ביניהן ציחקוקים סודיים ברוסית. מבעד לשמורות עיניו ההולכות ונדבקות, מבעד לענני עשן הסיגריות, דימה הלל לראות איך טורחת בנימינה ומתירה לאט, בעינויים, את המון הפתילים והקישורים

של שמלת-הקטיפה שלבשה דודתה. שתי הנשים כמו ריחפו בעשן והתערבבו עם גושי הצל. אולי רוקדות היו על השטיח, רוקדות ומעשנות שתייהן לקצב מנגינות הגראמפון בין הצעצועים והמיניאטורות, זו בחלוק-בית ורוד וזו בקומביניזון שחור.

אחר-כך, בערפל, רכנו שתייהן משני עברי הכורסה הטובענית, ליטפו לו את תלתליו ואת לחיו באצבעות-דבש, מיששו את חוהו מבעד לגופיית הטריקו, הרימוהו ונשאו אותו בזרועותיהן אל המיטה. ריח זר עלה פתאום בנחיריו. עיניו היו דבוקות מעייפות אבל איזה גירווי פתאומי, מין פעימה של ערמה וסקרנות, גרמו לו שיפקח סדק צר בין ריסיו. האור היה עלוב. עשן זיעה ואו-דה-קולון מילאו את אוויר החדר. מוזר וצובט-לב ניבט אליו קו תחתוניה של בנימינה מבעד למיפתח החלוק. ואיזה מיצמוץ נשמע-לא-נשמע מאחרי המיטה. לחישה שוקקת. רוסית. עמום, פולח, לא-מוכר, זרם דבר-מה לאורך גבו. והוא לא ידע מה ורק שכב על גבו בלי ניע וראה בהצצה כתף, מותן, קימורים שלא ידע מה הם אבל ליבו הלם והלם כמו ארנב מבוהל.

הוא הוסיף להשמיע נשימות ארוכות ושלוות, כאילו נרדם. עכשיו היתה זו ערמה שהוא עצמו נבהל מפניה. השינה רחקה ממנו לגמרי. חש היה את מהלומות דמו בגידי קרסוליו. ריחות חזקים באו והוא ידע שאשה גדולה נשפה לו על לחיו נשיפה קרובה וחמה כדי לראות אם אמנם נרדם. והסדין רישרש. פחד וחמדה צרבו בחזהו, והוא החליט להוסיף ולהעמיד פני ילד ישן שנת-מלאכים. פתאום נזכר בגחלת שבערה בעיני הדוד מיטיה כאשר דיבר על העזים. נזכר גם במלים "אלביון הנוכל", אבל שכח מה פירושו. ידיים משכו במכנסי-ההתעמלות שלו. כמו בריבה או במרקחת חמימה ודבשית נגעו לו באברו שנמתח כעפרון דקיק. הוא הידק את שיניו. בכל כוחו השתדל לא להתכווץ, לא לחדול מן הנשימות הקצובות: נרדם. לא חש. לא כאן. איננו. שרק לא יפסק עכשיו מגע הקטיפה העזים המשי הריבה הוורוד השקוף שימ-שיכו. וזכר הנערות המזרחיות הרשעות שהיו מפילות אותו על ערימת החצץ ומושכות בשערות ומושכות ולאחת מהן התחילו שדיים מתחת לגופיה שלה. אמא. כמו לקיקה רטובה לאורך שדרתו. וצביטה. אז החל העיפרון הצנום להתעטש בשצף-קצף בין אצבעות הנשים המנגנות. הילד החניק יבבה בין שיניו. מאדאם יברובה נתנה צחוק נמוך, בשרני. וליובוב בנימינה הלחיתה פתאום כמו כלב צמא.

מגורת-הפסנתר כבתה. חושך ודומיה היו בחדר. הוא פקח את עיניו וראה רק חושך. שום צליל לא נשמע. אף לא רחש. אותו רגע ידע הלל שאף פעם לא ישובו אבא ואמא ואף פעם לא תתקוטטנה אתו ילדות על ערימת החצץ ולא יהיה מיטיה ולא שום איש, כולם הלכו ולא יחזרו. הוא לבדו בבית הוא לבדו בכל השכונה ואין אף אחד בכל תל-ארזה בכל ירושלים בכל הארץ רק הוא עזוב לבד והתנים והחורשה ושלד החייל התורכי המכורסם.

הלל משך את הסדין עד למעלה מראשו. התכווץ וקירב את סנטרו אל חודי ברכיו. נשימתו חירחרה בגלל התקף של קצרת. אף אחד איננו ואף אחד לא יחזור. הוא תחב את אגודלו אל תוך פיו והתחיל לבכות בחושך.

יב

אורח-הכבוד בנשף היה האדמירל סיר קנת הוראס סאדרלנד, גיבור מאלטה, אביר הקיסרות, נושא צלב-ויקטוריה, סגן הלורד הראשון של האדמירליות האימפריאלית. הוא עמד על אדן המזרקה המוארת, ורוד-פנים ורחב וגבוה בתפארת מדיו הצחורים, עטור אותות, עטור צלבים מכסיפים. גביע של מארטיני היה בימינו ובין אצבעות שמאלו ריקד ורד יחיד מפואר. סביבו נקהלו קצינים ואדונים, נכבדים ערבים בתרבו- שים אדומים ובשרשרות-זהב שירדו בקימור על כרסיהם ונבלעו בתוך הכיסים, גבירות אנגליות מילאנכוליות ולהן עיניים לחות. מכל עבר רחשו משרתים סודאנים תמירים ואפלים כמו לילה שנשאו והקריבו טסי-כסף. ומפיות כפתית-שלג היו פרושות על זרועם המקופלת.

האדמירל סאדרלנד סיפר בקול יבש, בעגת-מלחים, איזו מעשיה בלתי-מנומסת על- אודות הגנרל האמריקאי ג'ורג' פטון, ועל קופה מאולפת, ועל שחקנית איטלקיה חמת-מזג בשם סילבאנה לונגו. כאשר הגיע סיפורו אל שורת-המחץ געו הגברים בצחוק והגבירות צווחו מרוב פלצות.

אורות צבעוניים דלקו מתחת לפני המים בבריכת-השיש, אורות אחרים ריחפו מל- מעלה, על גזעי העצים נתלו פנסי-נייר והרוח הקלה התרפקה על צמרות הארנים. המדרון המתון היה מנומר ערוגות-ורדים, ובין חלקות-הדשא היו מפרצים מרופדים בחצץ צח ודק. הארמון עצמו התנשא בקרני זרקורים נסתרים. קמרונות האבן הירושלמית היו מחוטבים בעדינות, כמעט ברוך.

לרגלי מדרגות הוויראנדה הצטופפו נכבדי היישוב היהודי, בהם אחדים מראשי הסוכ- נות ומנהיגיה, שני הבנקאים הקשישים שאלתיאל וטולידאנו, ראש העיר תל-אביב האדון רוקח, ומר אגרונסקי ממערכת ה"פלסטיין פוסט". הם הקיפו בעיגול נרגש את הקפיטן ארציבאלד צ'יצ'יסטר-בראון שהיה דובר הממשלה וניהלו עמו מעין ויכוח קל. אבל הקפיטן נטה הפעם לצד השנינות. הוא בחר להשמיע שתי-שלש הערות חסרות-רחמים על חשבון הליגה הערבית. בכך ראו נכבדי היישוב אות לטובה. משה שרתוק רמו איפוא לחבריו כי מן הראוי להסתפק במה שהושג ולשנות מיד מן הנושא כדי לא להגדיש את הסאה.

השיחה נסבה על מפעלי האשלג המתפתחים במהירות על גדות ים-המלח. הקפיטן מצא לנכון להשוות בהזדמנות זו את אנשי הקיבוצים אל הנוצרים הקדמונים שחיו אף הם בקומונות על גדות ים-המלח, ואף הזכיר לטובה באותו ענין את חקירותיו של הפרופיסור קלוזנר על-אודות שרשי הנצרות בסתרי הקומונות הללו. גם בדברים אלה מצאו השומעים עידוד, ובלבם רשמו בשמחה כי הקפיטן השמיע שתי הערות אוהדות בזו אחר זו.

אחר-כך נפרד הקפיטן מן האדונים הציוניים בחיוך מדוד ומקסים. הוא החווה באי- רוגיה בקצה סנטרו לעבר סיעת נכבדי בית-לחם, קרץ אל משה שרתוק ואמר בקול חשאי כי הג'נטלמנים האחרים תובעים גם הם את ליטרת הבשר שלהם.

בתוך שורת אורחים ארוכה, מזדחלת, הציגו לבסוף גם את הגברת והדוקטור קיפניס בפני מושל ירושלים, בפני רעיית הנציב, בפני סיר אלן עצמו. הלידי ברומלי הישישה לא נראתה בשום מקום. אולי שוב נתקפה חולשה. סיר אלן ורעייתו מצאו לומר לאבא: "מה-נאה", וכן: "עונג הוא לראותכם כאן". ואילו על אמא השהה סיר אלן לרגע את מבטו הכחול המדוכדך, בחן את עיניה השחורות ואמר לה:

"גבירתי, הינך וכן ירושלים ודאי נוצרו באותה השראה עילאית עצמה. אתכבד אפוא לקוות מעבר לכל תקוה כי הנשף הצנוע שלנו לא יטיל עליך שממון". אמא נענתה למחמאה בחיוכה הסתווי היפה. החיוך ריחף על שפתיה דק ושקוף, כמו דמעת הפרשים הפולנים ההרוגים מן השיר.

לאחר-מכן הוביל איש-הטכס את שניהם אל דלפק-המשקאות ושם מסר אותם לידי רב-מלצרים ארמני. אבא בחר מיד במיץ-עגבניות ואמא היססה רגע, עדיין לא אספה את חיוכה מעל שפתיה, ובחרה בכוסית שרי-ברנדי. הושיבו אותם אל שולחן-גן חינוכי שהיה עשוי נצרים קלועים, בין מלך-הפרדסים מר ציפקין לבין מאדאם ז'וזט אל-בישארי, מנהלת הקולג' הלאומי לבנות. והחליפו דברי-גימוס.

מקץ שעה קלה טיפס מושל ירושלים על מעקה הוויראנדה והשמיע גאום קצר והיתולי. תחילה הזכיר את אויבי המין האנושי שבריטניה ובנות-בריתה הדבירו אותם עד עפר בחודש מאי של השנה הקודמת. הרים על נס את אורח-הכבוד של הנשף, האדמי-רל סיר קנת הוראס סאדרלנד גיבור מאלטה, ומצא להדגיש כי עדיין לא נולדו גרמני, איטלקי או גברת שיוכלו לעמוד בפני סיר קנת. גם את קדושת ירושלים הרים המושל על נס. ויצא בקריאה מעומק הלב לאחנה בין מאמיני הדתות השונות. לבסוף התבדח ואמר כי אם אכן תתגשם פתאום בירושלים אהבת המאמינים השונים, ודאי ימהרו האוהבים החדשים לסלק ממחיצתם בבעיטה הגונה אותנו הבריטים. כידוע, במקום שאהבה פורחת אין שום מידרד-רגל לצד שלישי. אבל אנחנו הבריטים מאז ומעולם האמנו הן בנסים והן בתקדימים, והארץ הקדושה הלא היא רגילה במעשי-נסים. גם רעיון השילוש איננו זר לגמרי כאן בירושלים, וכך נוסיף אנחנו בכל מקרה לרחף על-פני פלשתינה בתפקיד רוח-הקודש, תפקיד אשר מי עוד כמונו יאה וראוי לו. כוסית לחיי הכתר. כוסית לחיי גיבור מאלטה. ועוד כוסית לחיי סיר אלן ורעייתו המקסימה עד מאד. וכוסית-חובה אחרונה, מלאה היטב בבקשה, לחיי האביב והאהבה בין כל תושבי הארץ הקדושה: מוסלמים, נוצרים, יהודים וסוציאליסטים.

ואז החלו המחולות.

מבין עצי החורשה שהיו מקושטים בפנסים צבעוניים הגיחו שלשות-שלשות, באבזמים נוצצים, מנגני תזמרות המשטרה והצבא. תופים וכלי-נשיפה הרעידו את כל ההר. מאחרי הארמון נורו זיקוקין די-נור והאירו את שמי העיר והמדבר. האדמירל, שתוי, סמוק, עב-עורף, שאג בקול-אדירים: "לכאן, לכאן חיילים זקנים! אהוי ספנים אל הדגל! ומכל התותחים-אש!"

ואיך פרחו השמלות הססגוניות באור הפנסים והזיקוקים. איך שטפה המוזיקה עד לב הלילה. איך חגו הזוגות בחדנה שוצפת שכמעט דמתה לזעם. הגבירות כגבעולים השתרגו והאדונים דיברו אליהן אהבה. כל המשרתים הסודאנים, פני-פחם בחלוקי-לזבן, נסוגו משתאים לאחור.

אבא חשב בלבו: כך ודאי היו ימי רומא האחרונים.

אולי עלתה תוגה קלה בעיניו הכחולות האופטימיות מאחרי המשקפים העגולים כאשר עבר בו ההירהור הזה.

את אמא קטף מיד מר ציפקין מלך-הפרדסים. ואחר-כך נראתה, בהירה וזוהרת מאושר, בזרועות הקונסול השבדי. ושוב נראתה ידה הענוגה נוגעת-לא-נוגעת בשכמו של ענק כהה בעל שפם לאטיני. וכמעט בלי הפסק-נשימה אסף אותה איזה קולונל מצולק, שתום-עין, קלסתר שודד-ים אכזרי שהבעה מול פניה שיניים צהובות טורפות.

אבא הסב את עיניו. הוא החליט לקשור בינתיים שיחת-נימוסים מרפרפת עם מאדאם ז'וזט אל-בישארי, שכנתו לשולחן. ודאי דיבר באזניה על-אודות הבקר הכפרי, ואולי גם הטיף בפאתוס כבוש לשתיית חלב-עזים.

אבוד בהירהוריו חלף בין האורחים הנציב העליון עצמו, התעכב רגע ליד שולחנם של מאדאם אל-בישארי והדוקטור קיפניס, אסף באצבעות חולמניות בסקוויט מלוח, נעץ מבט פיקחי אחד בביסקוויט ובחר להשיבו אל הטס. הוא חייך לו דק-דק אל מאדאם ז'וזט או אל אבא ואולי אל אורות העיר ירושלים הרחק מעבר לכתפי שניהם, ולפתע פתח והשמיע משפטים אחדים:

"כך. אם כן, אתם שניכם אינכם משתתפים בריקודים. מדוע זה אינכם רוקדים? ודאי רוקמים בסתר איזו אינטריגה קטנה, אבל הנה בשם הכתר תפסתי אתכם בשעת-מעשה. כמובן, רבותי, התלוצצתי. ערב נאה".

ופנה והלך משם, זקוף ודק-גזורה, אל שולחנות אחרים.

אבא אמר באנגלית, במבטא גרמני:

"אני מכיר אדם הדומה קצת בחיצוניותו לסיר אלן אך שונא אותו במרירות".

מאדאם ז'וזט ענתה בו-ברגע, ברצינות רבה, בגרמנית רהוטה, בכמו להט דתי חנוק:

"ממילא הכל אבוד".

אבא אמר: "גבירתתי, אני לא אוכל להסכים עמך בנקודה זו".

מאדאם ז'וזט חייכה אליו בסבלנות:

"אנסה להסביר את עצמי על-ידי דוגמה קטנה. הנה, למשל, אתם: אתם הולכים והולכים זה ארבעים שנה מאירופה לפלשתינה. לעולם לא תגיעו. אותו זמן הולכים אנחנו מן המדבר לאירופה וגם אנחנו לא נגיע אף פעם. ואין אפילו צל של סיכוי שניפגש באיזו נקודה באמצע הדרך. אתה, אדוני, ודאי סוציאל-דמוקרט בהשקפתך?"

אבא הביע תמהון:

"הלא אנחנו נפגשים ברגע זה ממש".

על דבריו אלה לא קיבל שום תשובה.

מנהלת הקולג' הלאומי לבנות אספה אט-אט מן השולחן את חפציה, מטפחת משי, סיגריות וירגיניה, מניפה עם ציור של כנסיית נוטר-דאם, ביטאה התנצלות בשפה הצרפתית שאותה לא יכול היה אבא להבין, איזה זיק נשיי, ערמומי, נדלק וכבה בעיניה, הלכה והתרחקה לאטה משולחננו, אשה בינונית והדורה שירכיה נוטות להשמין בשמלת-מארלן ארוכה. ואיננה.

הוא ליוה אותה במבטו עד שנבלעה בין החוגגים, ואז נתגלתה לעיניו אשתו מרחפת גבוה מעל לדשא, פיה פעור בציוחת-עונג אילמת, והיא נוחתת ברוך בין כפותיו הרחבות של האדמירל גיבור מאלטה. פרועה היתה, משולהבת, שפתיה פשוקות, שמלתה הכחולה מתבדרת ומועפת עד למעלה מברכיה.

האדמירל סאדרלנד צחק צרודות וקד לפניה בהפרזה. הוא חטף את כף-ידיה, קירב את היד אל שפתיו ונשק ונשף וליחך. היא החזירה לו ליטוף מהיר על לחיו. אז הוחלפה המנגינה במנגינה אחרת ושוב רקדו שניהם צמודים ומהודקים זה אל זה, ראשה על כתפו וימינו סביב מתניה.

הזיקוקין די-נור חדלו. גם התזמורת רפתה. אורחים אחדים כבר פרשו לדרכם הלילית והיא לא חדלה לחוג עם גיבור מאלטה על-פני הרחבה על-פני הדשא אל עבר החורשה עד שעממו האורות ועצי החורשה הוציאו את שניהם מחוג-ראיתו של אבא. בינתיים פרש הנציב העליון לחדריו. מושל ירושלים יצא בשיירה מלווה שריוניות וג'יפים נושאי-מקלעים לעבר מלון-המלך-דוד. אחרוני האורחים נפרדו ויצאו אל מכוניותיהם. הקפיטן צ'יצ'סטר-בראון ואף השרתים הסודאנים כבר גטשו את המדשאה ונבלעו במבואות הארמון.

חושך ירד על הר העצה הרעה. פנסי-הנייר כובו. רק הזרקורים הוסיפו לשרוט בקרניהם את המדרון המתון ואת השיחים ההולכים ומתעטפים צללים כבדים. קור יבש עלה ממדבר-יהודה הגובל בגדרות הארמון מזרחה. ריח הארנים דעך. ומשמרות הארמון יצאו חמושים במכונות-ירייה לפטרל בגן מפני סכנת הקנאים.

אבא עמד לבדו ליד המזרקה הנטושה שהוסיפה לפכפך חינם נתזי-אור בנתזי-מים. עכשיו גילה דג-זהב אחד בבריכת-השיש הקטנה. קר היה לו, וגם עייף היה עד מוות. אמו ואחיותיו נרצחו ודאי בשלזיה או במקום אחר. חוות-הבקר בין הרי הגליל לא תקום לעולם והמחקר או הפואימה לא ייכתבו. את הלל יהיה עלי לשלוח למוסד חינוכי באחד הקיבוצים. על כך ישנא אותי בלבו כל ימי חייו. מת הדוקטור רופין. גם בובר ועגנון ימותו. אם תקום אי-פעם מדינה עברית, לא אני אנהל את המחלקה הוטרניא-רית שלה. הלוואי ויופיעו בזה הרגע לוחמי המחתרת ויפוצצו הכל לרסיסים בדינאמיט. אבל זהו רעיון מכוער. ואני—

בחליפתו השאולה, במשולש הממחטה הלבנה שביצבץ לו מכיס הז'אקט, בעניבה הזרה, במשקפיו הקומיים, דומה היה הנס קיפניס למחזור-שלומיאל מרומה באחד מסרטי הקומדיה.

הוא עצם את עיניו. זכר פתאום את הצפר הבאווארי המתבודד שעמו פילס לפני כחמש-עשרה שנה נתיב בתול אל מקורות הירדן הנידחים בקצווי הארץ. זכר את צינת המים ואת השלגים הלבנים על ראש החרמון. כאשר חזר ופקח את עיניו ראה את הליידי ברומלי. כרוז-רפאים גרומה נגלתה אליו מבין ההרדופים הסבוכים. ישישה היתה, מפונקת, תוססת פאתוס רע, בשביס כהה, כולה מתעוותת בחדוות השמחה לאיד:

"מה שאבד לך כאן, אדוני, שוב לא תמצא הלילה. אם תרצה, תוכל להשאיר אצלי הודעה לגנן הראשי. אבל גם הוא לא יושיע אותך מפני שהוא יווני שיכור והומו מסכן. לך הביתה, דוקטור יקר. נגמר הנשף. כמה דומים החיים בזמננו לנשף עלוב: קצת אורות, קצת מוזיקה, קצת ריקודים, וחושך. הנה. כבר כיבו את האורות. כבר נתנו לכלבים לטרוף את שיירי הכיבוד. לך הביתה, דוקטור יקר. או אולי אצטרך להעיר את הלייטננט גריידי המסכן ולצוות עליו שיסיע אותך הביתה?"

אבא אמר:

"אני מחכה לאשתי".

הליידי ברומלי השמיעה ציחקוק רם ורע:

"אף אחד, ואני חוזרת-אף אחד מארבעת בעלי המנוחים, לא הוציא מפיו מעולם משפט דמיוני כזה. בכל ימי חיי לא שמעתי גבר משתמש במלים כאלה, מלבד אולי בקומדיות וולגאריות".

"אהיה אסיר-תודה אם תוכלי, גבירתי, להושיט לי איזו עזרה או להפנות אותי אל מי שיוכל לעזור. אשתי רקדה כל הערב ואולי שתתה טיפה אחת מיותרת. ודאי היא נמצאת עדיין אי-כאן בסביבה, ואולי רק נרדמה".

פתאום הבריקו עיניה של הליידי ברומלי וקולה חירחר ברשע:

"אתה הוא הרופא התושב שתחב אצבעות אל תוך המחוך שלי לפני עשרה ימים. כמה נחמד ורקוב. בוא הנה ואתן לך נשיקה מתוקה על שפתיך. בוא. אל תפחד ממני".

אבא ניסה בשארית כוחו:

"אנא, עזרי לי גבירתי, אינני יכול לשוב הביתה בלעדיה".

"זה טוב", צהלה הליידי, "הקשיבו, הקשיבו. זה טוב. הוא איננו יכול ללכת הביתה בלי אשתו. הוא מוכרח את אשתו על-ידו כל לילה. ואלה, גבירותי ורבותי, הם היהודים. עם-הספר. עם-הרוח. חה. כמה?"

"כמה מה, אם תסלחי לי?" שאל אבא בתדהמה.

"אבל באמת! כמה צריך יהיה קנת, השוטה הרקוב הזה, לשלם לך כדי שתירגע ותשתוק? חה. אתה ודאי לא תאמין למשמע אוניך, אבל הפרחת הזה כבר מכר בטיפשותו במשך השנה האחת שחלפה מאז המלחמה שלושה יערות, שתי אחוזות, כתב-יד מקורי של דיקנס, והכל כדי להשתיק במזומנים את כל הבעלים המסכנים. איזה חיים. כמה נחמד ורקוב. ולחשוב שאביו המסכן היה לא פחות מאשר קציין מוסר-החצר אצל ויקטוריה הזקנה!"

"אינני מבין", אמר אבא.

הליידי ברומלי נתנה צחוק חורק, גבוה, שיוף משור חלוד, ואמרה: "ליל-מנוחה לך, דוקטור מתוק שלי. באמת-ובתמים אני אסירת-תודה לך על טיפולך המסור. אצבעות יהודיות בתוך המחוך שלי. זה טוב! ואיזה לילות מקסימים כאן בפלשתינה באביב, הבט בבקשה סביב, איזה לילות! אגב, גם אלן היקר שלנו היה מנאף על ימין ועל שמאל כשעדיין היה קאדט. אבל טריש בול-עץ כבר מזמן הוציאה ממנו את המיץ עם לשד-העצמות. טריש המסכנה. אלן המסכן. פלשתינה המסכנה. דוקטור מסכן. ליל-מנוחה לך, אותלו היקר והמסכן. ליל-מנוחה גם לי עצמי. אגב, מי היה הטיפש המטופש שהעז לקרוא לחור המתועב הזה בשם ירושלים? הלא זוהי פארודיה גסה ולא ירושלים. או-רבואר, אדוני".

בשלש לפנות בוקר יצא אבא ברגל מגן הארמון ופנה ללכת לכיוון המושבה הגרמנית. ליד תחנת-הרכבת אספו אותו שני אברכים חיורים במכונית של חברא-קדישא. הם שבו, לדבריהם, מחתונה גדולה בשכונת מקור-חיים לעבודת הבוקר בשכונת סנהדריה. לפני ארבע, בדימדומי הערפל, הגיע חנן קיפניס הביתה. אותה שעה עברו האדמירל ואהובתו ונהגו ושומר-ראשו באורות מלאים על-פני יריחו הנרדמת, ג'יפ חמוש רץ לפניהם, ופנו אל מלון "קליה" שעל שפת ים-המלח. כעבור יום-יומיים הפליגה הרולס-רויס השחורה-המוכספת מזרחה, שעטה אל עומק המדבר, חצתה הרים ועמקים והלאה, לבגדאד, לבומביי, לכלכותה. כל הדרך דיקלמה אמא בסערת-נפש ובקול מופלא משירי מיצקביץ' בפולנית. האדמירל, מגהק ועליו ככלב-רועים גדול וטוב, פרם לה את שמלתה הכחולה ושלח פנימה יד אדמונית חומדת. והיא לא חשה מאומה ולא חדלה אף רגע משיר-האיילות שלה. רק עיניה השחורות הבריקו מרוב חדנה ודמעות. וכאשר תחב האדמירל את אצבעותיו אל בין ברכיה פנתה אליו ואמרה לו כי פרשים הרוגים אינם מתים לעולם ורק הופכים להיות שקופים ועזים כדמעה.

יג

למחרת היה שרב כבד בירושלים. אוכך בא מן המדבר והעכיר את ההרים. השמיים האפירו מאד וכמו העמידו פני סתיו מוקיון. ירושלים הגיפה תריסים עד יעבור זעם. ובמדרונות יקדו בשנאה טרשי-הסלע הלבנים.

כל השכונה נקהלה, נרגשת, בחצר הבית. בוהה ועייף עמד אבא במכנסי חאקי קצרים ובגופיית "אתא" ונשא את עיניו המטושטשות אל צמרת עץ התאנה. מה חפים וחסרי-ישע נראו פניו בלי המשקפיים העגולים.

הגברת וישניאק ספקה כפיים באידיש ומילמלה: "גוט אים הימל". מאדאם יאברובה ובת-אחותה ניסו את כוחן במלים קשות ורכות: איימו בשוטרים אנגלים. הבטיחו שוקולדה-מרציפן. איימו לשלוח אחת-ולתמיד לקיבוץ.

המהנדס בוז'ינסקי, אדמוני, מתגשף, חנוק מקוצר-רוח, טרח לשווא בפינת החצר להרכיב סולם על סולם. ומיטיה דייר-המשנה ניצל לרעה את המהומה הגדולה והחל

לרמוס בינתיים את חלקות הפרחים ערוגה אחרי ערוגה, תולש, עוקר, משליך גבעולים וענפים אל מאחרי גבו, נושך את צווארון כותנתו, מסנן בלחש בלי הרף מבין שיניו המקולקלות:

"שקר וכזב שקר וכזב הכל שקר וכזב".

אבא ניסה כוחו בתחנון אחרון:

"רד, הלל, אנא, בבקשה ממך, רד, בן. אמא עוד תחזור והכל יהיה כמו קודם. הענפים האלה חלשים מאד. בבקשה, בן נבון שלי, רד. אנהנו לא נעניש אותך. רק רד עכשיו, והכל יהיה בדיוק כמו שהיה".

אבל הילד לא רצה לשמוע. עיניו גיששו את פני השמים האפורים והמזוהמים והוא הוסיף לטפס מעלה-מעלה, אל הצמרת, אצבעות העלנה מכל עבר חולקות לעורו לטיפות מחוספסות, אל המקום שבו הענפים הופכים להיות בדים וזלזלים ועוד הלאה, אל השיא אל הרעידה העדינה אל גבהים דקים ודקיקים אל המרומים שבהם הענפים הם מנגינה גבוהה אל לב השמיים. גם טלה וגדי נרדם, גם אתה עצום עיניים. שך הרוח ונדם, ישנה ירושלים. מאום לא נראה לעיניו, לא האנשים המודאגים בחצר, לא אבא, לא הבית ולא ההרים, לא המגדלים הרחוקים, לא בקתות-האבן הפזורות בין הטרשים, לא שמש ולא ירח ולא כוכבים. לא כלום. ישנה ירושלים. רק להט עמום ואפור. אל עצמו אמר הילד, שטוף תענוג ותדהמה: "אין כלום". וכמו אוגר לו תנופה זינק הלאה-הלאה עד העלה האחרון על שפת השמיים.

ואז הגיעו מכבי-האש. אבל האינזינר בז'ינסקי גירש אותם בשאגות: "תסתלקו! אין כאן שום שריפה! מטומטמי-מוח! לכו לטאגאנרוג! לכו לח'רסון, דגנראטים! שם השריפה! בקרים! בסיבאסטופול! דליקה ענקית משתוללת! מארש מכאן! וגם באודיסה! מארש מכאן כולכם!"

ומיטיה חיבק בזהירות את כתפיו המרעידות של אבא, משך אותו אט-אט אל תוך הבית ולחש ברוך וברחמים גדולים:

"ירושלים ההורגת את נביאיה היא תשרוף את המתיוונים החדשים באש הגיהנום".

כעבור זמן עקר הפרופסור הישיש יוליוס ורטהיימר לגור גם הוא עם חתוליו בבית-האבן הקטן בשכונת תל-ארזה. לירושלים הגיעה ועדת-חקירה בינלאומית. היו ניחור-שים ותקוות. בלילות האחרונים פתח מיטיה פתאום את חדרו והזמין את ידידו פנימה. החדר היה נקי להפליא ורק ריח דק לא סר ממנו. שלושת המלומדים היו יושבים שם שעות על גבי שעות מול מפת-מלחמה ענקית, שותים תה, מפליגים בניחושים על קווי-גבולותיה העתידיים של המדינה העברית העומדת לקום, מסמנים בחצים מסעות-כיבוש מופלגים על-פני כל המזרח. מיטיה החל לפנות אל אבא בשמו הפרטי: חנו. רק הגיאוגרף המהולל הנס ואלטר לנדאואר היה שולח אליהם מגבהי תמונתו מבט ספקני ותמה.

אחר-כך יצאו האנגלים מן הארץ. הנציב העליון סיר אלן קנינגהם נראה בתצלום

בעתון "דבר" כשהוא עומד רזה וזקוף בתפארת מדיו ומצדיע לדגל הבריטי האחרון היורד מן התורן בנמל חיפה.

בירושלים כמה ממשלה עברית. כביש נסלל בתל-ארוזה והשכונה התחברה אל העיר. השתילים גבהו. עצי הפרי והנוי הזקינו מאד. המטפסים עלו והשתרגו על גג הבית ועל הגדר מסביב. המון פרחי-שעונים בערו בשלהבות כחולות. מאדאם יברובה נהרגה בפגז תועה, שגורה אל שכונת תל-ארוזה מסוללת תותחי הלגיון העבר-ירדני ליד נבי-סמואל. ליובוב בנימינה אבן-חן התאכזבה מן המדינה העברית והפליגה מחיפה לאמריקה באניה "מולדת" כדי להצטרף אל אחותה בניו-יורק. שם גדרסה למוות, או אולי השליכה עצמה מתחת לגלגלי הקטר. גם הפרופיסור בובר נפטר בשיבה טובה. במרוצת השנים קיבלו אבא ומיטיה משרות של עוזרי-הוראה באוניבר-סיטה העברית, איש-איש בשטחו. מדי בוקר היו מכינים לעצמם כריכים, ביצים קשות ותה בתרמוס ויוצאים לנסוע יחד בשני אוטובוסים לבנייני ראטיסבון וטרה-סאנטה שבהם שוכנו בינתיים כמה ממחלקות האוניברסיטה, עד שתיפתח מחדש הדרך אל הר-הצופים. אבל המלומד הישיש יוליוס ורטהיימר פךש סוף-סוף לגימלאות והתמסר בכל מאודו לניהול קפדני של משק-הבית. הבית הבהיק מגקיון. אפילו את סוד הגיהוץ המושלם גילה הפרופיסור ורטהיימר. פעם אחת בחודש היו חנן ומיטיה נוסעים לראות את הילד במוסד חינוכי בקיבוץ. הוא רזה והשחים. היו מביאים לו מירושלים מסטיק וכן שוקולדה. על ההרים סביב סביב לירושלים יצק האויב ביצורי-בטון, בונקרים, עמדות-תותחים.

והמתין.